

in Studie

Kultur på landet!

En förstudie

Jens Olsson
Sofia H Söderberg
Pixabay.com

Projektansvarig och medförfattare
Författare, grafisk formgivning
Fotografier

Ord från hjärtat

Det började med gemensam vision som flätades samman av två kulturpersoner. Säkert stundtals både lite naiva, kanske lite kaxiga men framför allt två sinnen som kom att ha en gemensam målbild, nämligen ett mer levande kulturliv i vår kommun!

Första steget möjliggjordes tack vara Region Skånes bidrag "*Startstöd till hållbar platsutveckling genom kultur*", och plötsligt kunde vi på riktigt börja arbeta med drömmen om att fokusera på två av våra absoluta favoritområden: Kultur och landsbygd!

Vårt fokus är riktat mot människorna, historierna och platserna som gör just Hässleholms kommuns landsbygd så inspirerande. Vi är övertygade om att den absolut bästa vägen mot förbättring utgår från underifrånperspektivet. För hur ärliga våra intentioner än är – vi är ingenting utan de människor som bor och verkar i småorterna eller på landsbygden i kommunen.

Polariseringen mellan stad och land har tillåtit ett slags "vi" mot "dem" även om det absolut inte behöver vara så. Oavsett hur man vänder och vrider på det så ska samhället eftersträva att medborgarnas skattemedel fördelas så effektivt och rättvist som möjligt. Att ha fått möjligheten att skriva denna förstudie ser vi som en inspirerande språngbräda – den ger oss ett första steg av kunskap och underlag för att arbeta vidare med kulturella satsningar på vår landsbygd.

Historiska framgångar har gjort Sverige till ett land som är tryggt på många sätt, men historiska framgångar får inte tas för givna. Då urholkas lätt det som byggts upp av generationer, och landsbygden är tyvärr ett sådant område. Vi ser om och om igen hur landsbygden hålls levande tack vare ett starkt lokalt engagemang och eldsjälar som brinner för sin bygd.

Men vad kan hända då vi arbetar tillsammans, då en gemensam kraft lyfter behov och önskemål och då landsbygden står i fokus i stället för själva huvudorten?

För tillsammans är alltid en mycket starkare duo!

Jens Olsson
Kulturchef, Hässleholms kommun

Sofia H Söderberg
Projektledare

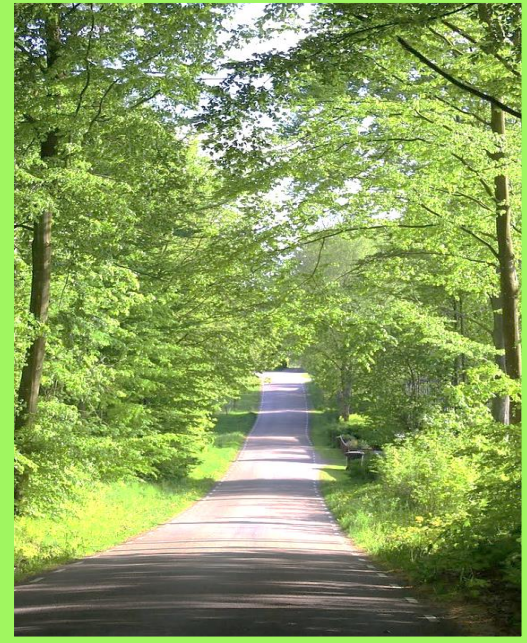
Innehåll

1. INLEDNING	
1.1 Den bakomliggande drivkraften.....	s. 1
1.2 Hässleholm – en landsbygdskommun.....	s. 2
2. RIKTLINJER OCH STYRMEDEL	
2.1 Lokala styrmedel.....	s. 5
2.2 Regionala styrmedel.....	s. 7
2.3 Nationella styrmedel och lagar.....	s. 8
3. UTGÅNGSLÄGE OCH DRÖMLÄGE	
3.1 Utgångsläge.....	s. 11
3.1 Fyra utgångspunkter.....	s. 12
3.2 Definitioner och avgränsningar.....	s. 13
4. KULTURENS VÄRDEN	
4.1 Kulturens betydelse för sin egen skull.....	s. 15
4.2 Kulturens betydelse för ekonomisk tillväxt.....	s. 16
4.3 Kulturens betydelse för demokrati och social hållbarhet.....	s. 18
4.4 Kulturens betydelse för den goda hälsan.....	s. 19
4.5 Kulturens betydelse för samhällsplaneringen	s. 21
5. NULÄGESANALYS	
5.1 Utmaningar på samhällsnivå.....	s. 24
5.2 Medborgarundersökningen år 2022.....	s. 26
5.3 Statistik för Hässleholms kommun.....	s. 27
5.4 Presentation av Hässleholms kommuns småorter.....	s. 28
5.5 Landsbygdens föreningsliv.....	s. 29
6. MÖTE MED LANDSBYGDENS INVÅNARE	
6.1 Röster från Farstorp.....	s. 32
6.2 Röster från Verum.....	s. 35
6.3 Sammanfattning.....	s. 38
7. ANVÄNDNINGSSOMRÅDEN	
7.1 Möjliga verksamhetsområden.....	s. 41
7.2 Vägarna fram.....	s. 43
7.4 Nästa steg.....	s. 45
8. AVSLUTNING	
8.1 Sammanfattande slutsats.....	s. 48
8.2 Fem avslutande användningsområden	s. 48
8.3 Avslutande ord	s. 50
8.4 Referenslista	s. 51

1. Inledning

Landsbygden står inför en rad utmaningar som med jämna mellanrum lyfts av så väl riksdagspolitiker som politiker på kommunal nivå. Och när en idé har blivit ett frö och detta lilla frö har börjat slå rot så infann sig möjligheten att sätta just landsbygden i centrum och för omväxlings skull låta huvudorten vara periferisk.

1.1 Den bakomliggande drivkraften

Hässleholms kommun är till landytan Skånes största kommun men har samtidigt ett förhållandevis lågt befolkningstal. Utanför centralorten finns ett antal kransorter och småorter med betydande befolkning och stark lokal identitet.

Det är inte unikt för Hässleholms kommun att den största andelen aktiviteter och upplevelser centraliseras till en huvudort. Utmaningen försvåras dock av en större geografisk yta där övervägande delar av invånarna bor i mindre orter eller på landsbygden. Lokalengagemanget utgör en vital och grundläggande del, inte bara för småorternas överlevnad utan också för att skapa och upprätthålla en levande, tillgänglig landsbygd.

Både konsumtionsmönster och demografi förändras runtom i landet, samtidigt som de offentliga resurserna reduceras. Därför behöver vi också nya metoder och andra vägar för att kunna möta framtidens utmaningar. Vår ambition är att säkerställa kulturell och fritidsmässig välfärd för alla kommunens invånare, och då med fokus på boende utanför huvudorten.

Kanske finns det redan klara lösningar att inspireras av och implementera i just vår kommun? Kanske ser behovet helt annorlunda ut än vad som hitintills uppfattats? Och kanske skulle några komplement räcka långt för att stimulera det stora ideella engagemang som finns runtom i bygden? Att arbeta förutsättningslöst har varit och kommer att fortsätta vara den röda tråden eftersom vi varken önskar bygga hjulet än en gång eller tror oss veta vad som faktiskt efterfrågas.

Oavsett vilka steg som kommer att följa förstudien är den grundläggande tanken att ta aktiviteterna och utbudet till befolkningen på landsbygden. Att ta kulturen till folket, inte folket till kulturen. Givetvis utesluter det ena inte heller det andra – men ett träd, hur fint och ståtligt och levande det än är, skapar aldrig en vacker och varierande skog. Vi vill undersöka bygdens småorter, ha några inledande samtal med de som bor där och skapa oss ett bättre underlag inför det arbete som förhoppningsvis väntar oss.

Leta inte efter ett specifikt hus om du vill flytta ut på landet, leta i stället efter en specifik gemenskap.¹

Magdalena Pfaffl, glesbygdsvetare

1.2 Hässleholms – en landsbygdskommun

Cirka 3,7 % av Region Skånes invånare bor i Hässleholms kommun.² Sveriges största region sett till invånarantalet är Region Stockholm, och på andra plats hamnar just vår region. Hässleholms kommun är dessutom till ytan Skånes största kommun, vilket skapar en slags glesbygdskommun i en av de mest befolkade regionerna.

En annan intressant aspekt att stanna upp vid är hur själva befolkningsfördelningen ser ut inom Hässleholms kommun. I själva centralorten bor cirka 19 500 personer och i småorterna bor drygt 22 500 personer. Med ett totalt invånarantal 52 010 återstår knappt 10 000 invånare som bor på landsbygden.

Diagrammen nedan visar tydligare och mer konkret än bara ord och siffror hur fördelningen av medborgarna i kommunen ser ut.

Kanske är det viktigaste av allt att faktiskt 62,63 % bor just utanför Hässleholms stad?

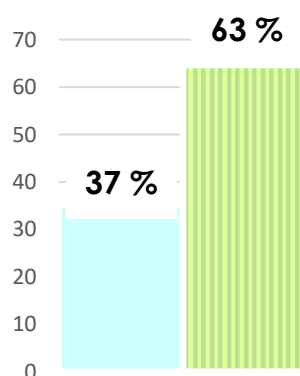
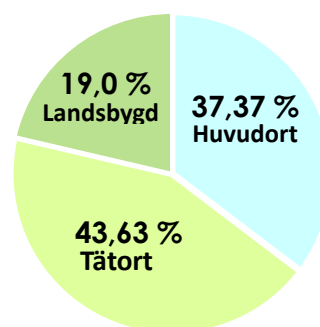
BEFOLKNINGSFÖRDELNING år 2020

19 435 personer var bosatta i Hässleholms stad år 2020, enligt statistik från SCB.

Samma statistiska underlag visar att kommunens tätorter samma år hade totalt 22 687 invånare, vilket innebär att 9 881 personer var boendes på landsbygden.

Vid en sammanslagning av de invånare och bor i småort och de som bor på landsbygden utgör dem ungefär 63 %.

Cirka 37 % av kommunens invånare bor i Hässleholms stad.

Hässleholms kommun framstår alltså som en kombination av flera ytterligheter; stor geografisk yta, relativt få invånare som ändå ingår i ett av Sveriges mest befolkade områden samtidigt som en övervägande del av befolkningen bor i mindre tätorter eller på landsbygden.

När ansökan om projektmedel skickades in till Region Skåne för att ett startstöd till visionen om hur landsbygden i just Hässleholms kommun skulle kunna göras mer hållbar genom kulturen så fanns egentligen en tanke. Det handlade om en ambulerande verksamhet.

Att säga att det enbart handlade om en ambulerande kultur- och fritidsverksamhet är att förminska visionen eftersom vi samtidigt värdesätter att kunna tänka högt, att influeras och inspireras av andra samt att kunna "brainstorma" när det gäller olika alternativ eller möjliga lösningar. Efter hand, och mycket tack vare de samtal som vi fick ta del av, så vidgades perspektiven. Därför är det också så givande att arbeta förutsättningslöst och att våga anpassa drömmen efter hand som den närmar sig ett av delmålen.

En av målsättningarna med förstudien var att få till några små samtal med de som idag bor och verkar på delar av landsbygden. Genom mer eller mindre personliga kontakter så resulterade målsättningen i två samtal på småorter och med totalt fem personer. Det handlar om Farstorp och Verum som båda finns i de norra delarna av kommunen och som båda har invånarantal på ungefär 50 personer i själva orten. Sett till själva socken handlar det om uppemot 750 invånare.

Både inför och under dessa möten var det grundläggande och verkligen viktigt att belysa hur dessa samtal "bara" var just samtal. Det fanns ingen uttalad budget, inga tydliga projekt och inget från beslutsfattare om kommande insatser. Med tacksamhet togs detta emot med stor förståelse utan att rasera nyfikenheten eller engagemanget som de som deltog så tydligt visade.

Och om vi ska vara helt ärliga så innebar dessa samtal, utöver beundran och positiv påverkan, också att vi fick "en knäpp på näsan". Det gav förstudien den troligtvis bästa och mest betydelsefulla insikten – oavsett hur mycket research man gör och oavsett vilka genuina visioner man har så spelar det absolut ingen roll i jämförelse med vad det ger att faktiskt sitta ner och prata med personer som vet vad det faktiskt handlar om.

Samtalen var förutsättningslösa.

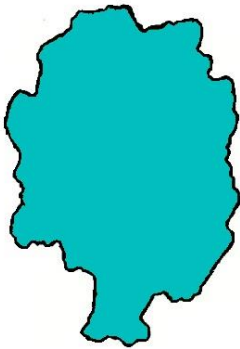
Vi kunde inte förutse vad som skulle sägas eller vilka behov som skulle lyftas eller vilken anda som skulle genomsyra samtalen. Ändå visade det sig att den viktigaste lärdomen som förstudien gav var att våga få sig en "knäpp på näsan" och att våga samtala på riktigt.

2. Riktlinjer och styrmedel

Att planera för framtiden är oftast lättare sagt än gjort. För att lyckas är det dock viktigt att lyfta både aktuella förutsättningar. Genom att utgå från lagstadgade dokument blir planeringsverktygen mer greppbara. Förstudien handlar inte bara om att greppa tangentbordet utan även spaden inför det första spadtaget.

2.1 LOKALA STYRMEDEL

Av de aktuella styrmedel som är framtagna av Hässleholms kommun är det få som på riktigt nämner kulturen och kulturlivet. Kommunens arbete med de offentliga kulturverksamheterna till stora delar fortgår utan ett eget styrdokument eftersom en Kultur- och fritidsplan saknas, vilket givetvis försvårar möjligheten att navigera framåt i gemensam och målinriktad anda. Ett mycket allmänt hållet reglemente finns, men de dokument som lyfts är dokument som på något sätt berör antingen kulturen eller bredare målsättningar och grundläggande värderingar.

Översiktsplan för Hässleholms kommun 2022 – 2040³

Efter att ha varit ute för granskning sedan våren 2022 trädde Hässleholms kommuns översiktsplan i laga kraft den 23 november år 2023 trädde Hässleholms kommuns översiktsplan i laga kraft. Enligt denna har kommunen tre målsättningar för en hållbar, kommunal utveckling:

- ▶ Hässleholmare ska vara stolta och må bra.
- ▶ Det infrastrukturella läget ska utvecklas och förbättras.
- ▶ Natur och kultur med höga biologiska och rekreativa värden ska skyddas och utvecklas.

Centralorten ska år 2040 vara en komplett stad. Kommunens stationsorter ska vara attraktiva och landsbygden ska vara levande. Att framhålla det unika i varje ort ska stärka identiteten och bidra till fler invånare och fler besökare.

Det finns en vi-känsla och gemenskap i kommunen och vi känner oss som Hässleholmare oavsett var i kommunen vi bor. Det finns en förståelse och ödmjukhet för det ömsesidiga beroendet mellan den starka och kompletta staden, de servicetäta och attraktiva stationsorterna och den landsbygden.

Översiktsplanen lyfter även den sociala hållbarheten då det är genom den som vi kan skapa rätt förutsättningar för ett demokratiskt samhälle och ett samhälle där alla invånare har tillgång till den välfärd som skapas.

I ett socialt samhälle fördelas resurser rättvist

Biblioteksplan för Hässleholms kommun 2023 – 2024⁴

Enligt lag måste alla kommuner ha en aktuell biblioteksplan och kommunens biblioteksplan sträcker sig över en tvåårsperiod. Aktuell biblioteksplan lyfter svårare förutsättningar då man tvingats till nedskärningar, vilket drabbar filialbiblioteken samtidigt som dessa också ska erbjuda tillgänglighet, mötesplatser, samvaro och inspiration.

Värdegrund och vision⁵

Hässleholms kommuns vision antogs för drygt 20 år sedan. Enligt den ska kommunen vara en plats för upplevelser genom sitt rika utbud av kulturaktiviteter och evenemang. För drygt tio år sedan antogs även kommunens värdegrund, och några utdrag ur den låter som följande:

- ▶ Alltid en ambition om att ge medborgarna hög kvalitet
- ▶ Skapa dialog och delaktighet.
- ▶ Olikheter skapar en bättre, mer dynamisk verksamhet.

Strategisk plan för Hässleholms kommun 2024 – 2026⁶

Den nya strategiska planen för Hässleholms kommun har bara några månader på nacken. Den beskriver delvis satsningar men också besparingar. Kostnadsminskningar beskrivs som nödvändiga men satsningar måste göras för att möta framtiden. Hässleholms kommun ger bland annat följande:

- ▶ En attraktiv plats för medborgare och företag – attraktionskraften ska stärkas i en kommun som erbjuder stad och landsbygd samt där kommunens vision stakar ut den gemensamma riktningen.
- ▶ Livskvalitet och trygghet hela livet – trygghet handlar både om faktiskt utsatthet och om den enskildes tillit till medmänniskor, delaktighet i samhället och utjämnade sociala skillnader.

För att få avkastning krävs en investering. Liten investering resulterar i mindre avkastningar. Trots att

forskningen många gånger visat hur kulturen och kulturella aktiviteter bidrar till att förbättra faktorer som attraktivitet, livskvalitet, tillit och delaktighet så kommer inte dess avkastning helt på egen hand. Kulturen har en underbar förmåga att stärka och förbättra hela samhällen, men är ingen mirakelkur som levererar på sparlåga.

2.2 REGIONALA STYRMEDEL

Kulturen tar betydligt större plats i Region Skånes styrmedel och visioner. Att ett ökat deltagande i kulturlivet genererar ökat välbefinnande och positiv utveckling för regionen är en självklarhet. Utvecklingsstrategin fastslår att för att nå visionsmålet om att "Skåne ska erbjuda framtidstro och livskvalitet" ska kulturen nyttjas som drivkraft för utvecklingen.

Det öppna Skåne 2030 – Skånes utvecklingsstrategi ⁷

Inledningen säger att "kultur, samhälle och näringsliv håller hög klass". Även områdesstrategier lyfts tidigt då dessa har stor betydelse för utvecklingsarbetet i hela Skåne.

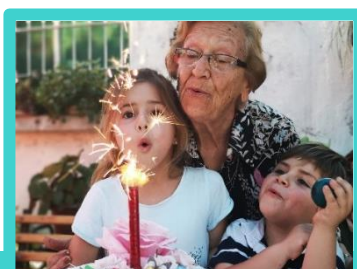
För att dra nytta av kulturens kraft i samhällsutvecklingen krävs att kultursektorn ges möjlighet att utvecklas, att det konstnärliga uttryckets frihet värnas och stöds, samt att tvärssektoriell samverkan mellan kultursektorn och andra samhällsområden förstärks ytterligare.

Med andra ord krävs fokus, engagemang och målmedvetenhet från alla aktörer inom regionen. Saknas en pusselbit eller ett par drivkrafter så påverkar det helhetsresultatet av det Skåne som tillsammans med samtliga aktörer vill skapa en bra livsmiljö.

Regional kulturplan för Skåne, 2021 – 2024 ⁸

Region Skånes kulturplan andas redan från början en förståelse för kulturens värden. Här tydliggörs hur kulturen berör så många områden att det inte går att prata om kultur som ett enskilt område eller en begränsad företeelse.

I tider av oro och ovisshet blir det extra tydligt att konsten spelar en viktig roll för människor. När vardagen ställs på ända är det till kulturen vi vänder oss för att hantera ovisshet, hämta kraft och tröst och känna gemenskap och framtidstro.

Ur den regionala kulturplanen

Det finns mycket att berätta och referera till när det gäller regionens aktuella kulturplan. Här och nu får ytterligare två citat ta plats. Det är citat som dels betonar att förutsättningen för att lyckas är att politiker på alla nivåer bidrar, dels att investeringar i kulturområdet ger ringar på vatten till såväl individen som samhället i stort.

” **Det förutsätter ett kulturliv som vi invånare uppfattar som tillgängligt och känner oss delaktiga i. En viktig förutsättning för detta är att vi politiker på alla nivåer värnar den konstnärliga friheten.**

” **Investeringar i konst och kultur genererar värden långt utanför den traditionella kultursektorn, men kan och ska självklart inte mätas enbart i samhällsnytta. Kulturens värde finns i själva konsten som produceras, i den konstnärliga processen och i upplevelsen.**

2.3 NATIONELLA STYRMEDEL OCH LAGAR

Hur viktigt det än är att Hässleholms kommun tar fram egna riktlinjer för hur kommunens offentliga kulturverksamhet ska bedrivas så finns andra lagar och målsättningar som gäller minst lika mycket för Hässleholms kommun som för resten av Skåne och Sverige.

Varför då inte inleda detta stycke med Sveriges grundlag?

Sveriges grundlag⁹

Grundlagarna är en förutsättning för vårt öppna samhälle. Den utgör grunden för vårt samhällskontrakt och därför måste vi vara aktiva i frågorna. Det får alltså inte finnas någon som helst tvekan över att i Sverige gäller svensk grundlag, vi har ett demokratiskt system och det måste politikerna försvara.

I ovan text finns mer eller mindre citat från politiker och partier, från vänster- till högerfältet. Vår grundlag lyfter mer än yttrandefrihet, successionsordning och regeringsform. Den lyfter varje medborgares rätt till en kulturell välfärd.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten.

De nationella kulturpolitiska målen¹⁰

År 2009 antogs de nationella kulturpolitiska målen med målsättningen att styra den statliga kulturpolitiken och att vägleda kulturpolitiken i både regioner och kommuner. Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft där alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.

Kultursamverkansmodellen, som har de nationella kulturpolitiska målen som utgångspunkt, betonar att insatserna ska låta hela befolkningen ta del av kulturlivet.

För att nå målen ska kulturpolitiken...

► **Främja möjligheten till kulturupplevelser, bildning och allas möjlighet att utveckla sina skapande förmågor.**

▶ *Särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.*

▶ *Främja kvalitet och konstnärlig förnyelse.*

Kommunallagen ¹¹

Med snart 60 års erfarenhet är kommunallagen ingen nyhet. Dock lyfter den nationella lagar som rör den kommunala platsen och är därför i högsta grad både relevant och nödvändig att betona.

▶ Kommuner och regioner ska förvalta sina medel på ett sådant sätt att krav på god avkastning och betryggande säkerhet kan tillgodoses.

▶ Kommuner och regioner ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat.

▶ Nämnderna ska verka för att samråd sker med dem som brukar deras tjänster.

3. Utgångsläge och drömläge

Rubriken talar sitt ärliga svårt i två enkla ord. Förstudien har ett definitivt utgångsläge men framför allt en vision om att nå ett drömläge som än så länge är diffust. Drömläget uppnås inte vare sig av enskilda tjänstemäns eller politikernas visioner. I stället är det innebörden av "tillsammans" som behövs.

För att sammanfatta det aktuella utgångsläget behövs en del av aktuella riktlinjer, några adekvata rapporter och en sammanfattning av de förutsättningar som finns och de som saknas.

Utöver det behövs även en beskrivning av drömläget så som det såg ut när medel söktes genom Region Skånes projektmedel för att åtminstone ta ett första steg framåt. I detta kapitel kommer redogörelser för båda dessa punkter att lyftas, samtidigt som det finns en ödmjuk förståelse. För det krävs mer av samarbeten, lyhördhet, gemensam vilja och framför allt transparenta medborgardialoger för att offentligheten *tillsammans* med eldsjälarna på landsbygden ska nå riktigt goda resultat.

3.1 Utgångsläge

Myndigheten för Kulturanalys publicerade år 2019 en rapport som fick titeln *Kulturens geografi*. Rapporten redogör för hur kulturutbudet i Sveriges kommuner såg ut under åren 2013 – 2019. Den visar att det finns ett kulturutbud i Sveriges samtliga kommuner, men att de enda verksamheter som har heltäckande spridning är bibliotek och studieförbund.¹²

” *I landsbygden är kulturutbudet knutet till ett fåtal aktörer, det är en sårbar situation.*

I den gemensamma visionen för Hässleholms kommun, som ingår i den kommunala författningssamlingen, lyfts kulturen som en viktig del. Kulturen är viktig som en del av att skapa en kommun där människor möts för att leva och uppleva. Som tidigare nämnts tar just kulturens värden sällan upp i den sammantagande bilden av kommunens styrmedel och riktlinjer. Därför måste även ett annat ställningstagande lyftas, nämligen att kommunens grundläggande vision nämner kulturens betydelse så saknas ett konkret styrmedel för det offentliga kulturarbete som ska bidra till denna värdegrund.

Med det sagt. Förstudien och arbetet som har lett fram till den har ingen som helst avsikt att bidra till konflikter, polariseringar eller ett "vi mot dem". Tvärtemot finns det en innerlig vilja att samarbeta. Oavsett ursprung och hemhörighet, oavsett partitillhörighet och åsiktsskillnader. Det krävs en sann vilja att samverka för att också säkerställa att de kommunala skattemedlen verkligen gynnar och säkerställer invånarnas sociala, kulturella och ekonomiska välfärd.

3.2 Fyra utgångspunkter

Det finns mycket att vinna när den offentliga kulturverksamheten samarbetar med de eldsjälar som är verksamma utanför centralorten. Samtidigt innebär brist på offentliga resurser för att växla upp det grundläggande och välbehövliga kulturarbetet skapat en situation där det mer handlar om att överleva än att leva. Det är en situation som fungerar i perioder, men inte år efter år efter år. Oavsett om det handlar om en individ, ett företag eller en förvaltning.

Kultur och kulturverksamheter har goda möjligheter att både ge nytta och mervärde till befolkningen men också att generera effekter på många andra områden som ofta står separat från just kulturen. Mer om detta kommer att presenteras i nästa kapitel. När ansökan om medel till förstudien skickades in till Region Skåne under våren år 2023 arbetade vi med framför allt fyra olika utgångspunkter eller kanske snarare fyra tydliga ambitioner. Vi såg givetvis hur denna verksamhet skulle ha möjlighet att både ge nytta och mervärde till befolkningen men också generera effekter inom andra områden, men att i dagsläget redogöra för tydliga lösningar eller exakta modeller är varken rimligt eller önskvärt.

Våra utgångspunkter är ändå viktiga att lyfta här eftersom de utgör själva byggstenen som såg till att arbetet kunde inledas och att det nu faktiskt finns ett konkret resultat. Förklaringen till att just *tydliga lösningar eller exakta modeller* inte ens är önskvärda i det här läget återfinns delvis vid den första utgångspunkten. Kultur på landet ska inte vare sig dikteras eller tydliggöras av två tjänstemän som bor i en stad – bara motsägelsen i den meningen säger nästan allt. Det är genom fortsatt arbete tillsammans med andra som svaren kan få komma fram genom ett underifrånperspektiv.

1. **Mobilitet och innovation**
Att våga lyssna på det som efterfrågas i de olika kransorterna samtidigt som utbudet inte är bundet till en fast lokal i huvudorten.

2. **Tillgänglighet och variation**
Att oavsett koncept leverera kultur och fritid till landsbygden. Kanske författarbesök i Sösdala, matlagningskurs i Hästveda eller danslektioner i Verum?

3. **Större område och ökad närhet**
Att genom olika lösningar som involverar stora delar av kommunytan också skapa en ökad social sammanhållning och en förbättrad, lokal gemenskap.

4. **Snabba omställningar och effektivitet**
Att genom en snabbfotad verksamhet kunna öka förmågan att tillgodose den lokala efterfrågan, vilket också skapar effektivitet och ökad efterfrågan i verksamheten.

Den översta punkten är av central betydelse. Kanske visar det sig i slutändan att småorterna och landsbygden inte vill ha en ambulerande verksamhet, men det blir direkt lönlöst att erbjuda något utan att först ta reda på vilka behov som finns och vilka verksamheter som står högst upp på önskelistan. Därför kommer steget efter förstudien utforska just detta.

Avslutningsvis handlar förstudien om att verka för att ett eget styrmedel tas fram för Kultur- och fritidsförvaltningen. Styrmedel förenklar det gemensamma arbetet genom att ange inriktningar och

genom att tydliggöra vilka steg som behöver tas. Som Hässleholms kommun beskriver det i *Riktlinjer för Hässleholms kommuns styrdokument*:¹³

Styrningen i Hässleholms kommun ska säkerställa att tillgängliga resurser används på ett effektivt och demokratiskt sätt. En gemensam terminologi och en tydlig vägledning ger ett enhetligt arbetssätt inom kommunen och bidrar till en framgångsrik styrning.

3.3 Definitioner och avgränsningar

Kulturbegreppet är välbekant också som ett väldigt brett begrepp där avgränsningar många gånger är svåra att göra och inte alltför sällan onödiga att göra. Hässleholms kommun har en budget kopplad till kulturlivet som slimmats om och om igen.

Det är bland annat med anledning av detta som en grundläggande avgränsning medvetet kommer att göras redan från början. Nämligen den att det är kulturens tid att ta plats. Det är kulturens tid att stå i fokus och kulturens rum att få sitt rättmätiga utrymme.

Att utgå från tillsammans med kulturbegreppets fulla bredd leder också till en icke-konflikt mellan olika intresseområden. För kultur är så mycket mer än klassisk litteratur, teater, symfoniorkestrar och akvarellmålning.

Kultur är värderingar, traditioner, social inlärning, levnadssätt, kreativitet och personlig utveckling.

Kultur är Camilla Läckberg och Selma Lagerlöf, Jodla med Siv och Evert Taube, Sällskaps-resan och Sommaren med Monika, Hänt Extra och SvenskaDagbladet, folkraice och Formel 1, Bjärnum Stadsteater och Dramaten.

Kultur är dans och rörelse för alla åldrar, ridlektioner och ökad muskelstyrka för alla åldrar, schackspel och bättre förmåga att fokusera för alla åldrar. Kulturen är en del av det som kommunalt klassas som fritidsområdet, och därmed gynnar de ibland separerade områdena verkligen varandra.

4. Kulturens värden

Kulturen fungerar närmast som en slags universallösning inom vitt skilda områden. Under de senaste decennierna visar nationell och internationell forskning på hur kulturen är en outnyttjad resurs för ekonomisk tillväxt. Och för att överleva som stad eller region i framtidens ekonomi måste man också dra till sig kreativa människor.¹⁴

Kulturen bör ses som en ekologi, där en välmående sådan också är förutsättningar för en jämlik och hållbar stad. Precis som i en ekologi samspelar olika och ibland motstridiga mål och värden med varandra. Det som någon uppfattar som en kostnad och som tärande är i själva verket en nödvändig del av den ekologiska dynamik som kulturen skapar.¹⁵

4.1 Kulturens betydelse för sin egen skull

Kulturen har ett egenvärde som är individuellt så väl som universellt, områdesspecifikt så väl som obegränsat. Gymnasielev som alltid lyssnar på musik i hörlurarna på vägen till skolan, mormodern som virkar kläder till sina nyfödda barnbarn och de som mot slutet av dagen tycker om att låta det skrivna ordet samla sina intryck i en dagbok...

I de allra flesta fall handlar det om att man verkligen tycker om att lyssna på musik, man mår bra av att ägna sig åt virkningen och man har en privat ventil som får känslorna att landa i dagboken. Oavsett vad forskningen säger så är den primära anledningen till dessa kulturyttringar eller skapandeprocesser inte om att man får bättre hälsa av att lyssna på musik eller får ett längre liv om man ägnar sig åt olika former av skapandeprocesser.

Kulturen har ett egenvärde som är omväxlande och brett och individuellt, vilket gör det svårt att sammanfatta. Att i en enda mening formulera kulturens egenvärde är både en utmaning och en stor bedrift. I Region Skånes kulturplan lyckades man dock med detta konststycke – här står nämligen att läsa följande mening:

Även om konst och kultur genererar ytterligare värden i samhället måste utgångspunkten alltid vara att kulturen är en obunden kraft som skapas i sin egen rätt, på sina egna villkor.

Kulturens många värden och dess oupphörliga förmåga att ge ringar på vattnet till helt andra områden är visserligen en resurs väl värd att förvalta. Men först och främst kommer kulturens egenvärde utifrån den betydelse som kulturen har inneboende i sig själv. Kultur måste inte generera pengar, men gör det ändå. Kultur måste inte förbättra hälsan, men gör det likväl i sin egen kraft. Kultur måste inte bidra till ett mer demokratiskt samhälle, men kan liksom inte låta bli.

Kulturen hjälper oss att förstå vår samtid och ger oss möjligheten att leva innehållsrika liv. Visst, kultur kan vara ett medel för tillväxt, men reduceras kulturen till ett sådant riskerar vi att ur synfältet tappa kulturens kraft, magi och själ. ¹⁶

Lars Strannegård,
rektor för Handelshögskolan i Stockholm.

4.2 Kulturens betydelse för ekonomisk tillväxt

Ekonomi och kultur har inom vetenskapen ofta setts som åtskilda sfärer, men de senaste decennierna har en stor förändring skett då de två forskningsfälten närmat sig varandra. Att prata om kulturekonomi är också en grundförutsättning för att förstå ett samhälle i förändring.

En av världens ledande experter inom kulturekonomi heter Pier Luigi Sacco. Hans bedömning är att kulturen inverkar med avgörande betydelse för samhällsutvecklingen och utgör en katalysator för så väl tillväxt som arbete i framtidens ekonomi.¹⁷

Enligt Saccos mångåriga forskning stärker kulturen individens ansvarstagande i förhållande till både miljöproblem och samhällets hållbarhet i stort. Kulturen ses inte längre som en variabel som kan brytas loss och studeras fristående eftersom människor alltid befinner sig i ett kulturellt sammanhang där ekonomi har olika innebörd. Sacco lyfter fram åtta olika områden där kulturen har tydliga, indirekta effekter.

1. Innovation – kulturen ökar vår innovationsförmåga

2. Välfärd – vi mår bättre när vi har ett rikt kulturliv

3. Nya entreprenörsmodeller – kulturutvecklingen ger upphov till entreprenörer

4. Livslångt lärande – kultur stärker utvecklingen av ett lärande samhälle

5. Hållbar utveckling – kulturen är viktig för den sociala dimensionen av utveckling men också som kunskapsbärare för ett mer ekologiskt hållbart samhälle

6. Social sammanhållning – kulturprojekt får ner brottslighet, hjälper vid konfliktlösningar och löser upp stereotypa synsätt på andra kulturer

7. Mjuk makt – kulturen är viktig för att utveckla den mjuka makten, den som bygger på empati

8. Lokal identitet – kultur har en stark kraft för att skapa en lokal identitet

En annan ekonomiprofessor som har fått stort genomslag är David Throsby från Australien. Liksom Sacco intresserar han sig för de kulturella näringarnas påverkan på ekonomin i stort. Ett samhälle som inte satsar på kultur är ett samhälle som också kommer att tappa i konkurrensen, menar han.

David Throsby förklarar att det kan ses som en serie av cirklar där allt är uppbyggt utifrån en kärna. Denna kärna består av de kreativa konstformerna. Och från denna kulturkärna sprider sig sedan kunskaper, talanger och idéer vidare till andra ekonomiska områden. Därför menar Throsby att den kulturella sektorn är ett alltmer betydelsefullt bidrag till både ett områdes ekonomiska tillväxt och till sysselsättningsgraden i ett land.

Kreativiteten, eller förmågan att skapa nya meningsfulla samband, har blivit den avgörande konkurrensfördelen inom praktiskt taget alla näringar.¹⁸

Pier Luigi Sacco

Att investera kostar, och kulturen är inget undantag. Samtidigt genererar evenemang eller institutioner inom kultur, sport och kultur också ett stort inflöde tillbaka. För att tydliggöra dessa återflöden presenteras tre exempel med hjälp av faktiska siffror:

- Skridskoevenemanget **Schaatsen Grand Prix** ser ut att bli ett av Luleås årliga evenemang. Tävlingen hålls på naturis vid Bottniska viken. År 2022 kostade evenemanget Luleå kommun 1,2 miljoner kronor.
- 12,5 miljoner kronor blev resultatet av det lokala näringslivets intäkter.¹⁹

- En kär favorit är givetvis **Malmöfestivalen** som i många år har anordnat bland annat kräftskiva, scener och kulinariska upplevelser. År 2022 var prislappen för Malmö kommun 28,8 miljoner kronor.
- 285 miljoner kronor gick tillbaka till staden i form av intäkter.²⁰

- Offentliga resurser betalade cirka 29 miljoner kronor för **Gotlands turism**, detta enligt en rapport sammanställd av WSP Advisory.
- Denna investering resulterade i 157 miljoner kronor i direkta intäkter och ett totalt överskott i offentlig ekonomi på 326 miljoner kronor.²¹

4.3 Kulturens betydelse för demokrati och social hållbarhet

Över lag dominerar bland de flesta ekonomer, statsvetare, sociologer, psykologer och andra forskare föreställningen att tilliten fungerar som ett socialt klistre som håller samman familjer, samhällen, organisationer och företag.²² Det finns ett enkätmått från *World Values Survey*, vilket är det mått som främst används när det gäller tilliten i ett samhälle. Frågan lyder: "Anser du i allmänhet att de flesta människor går att lita på eller att du inte kan vara försiktig nog?" Andelen som anser att de flesta människor går att lita på utgör måttet på tilliten i samhället.

Folkhälsomyndigheten beskriver det socialt hållbara samhället som *ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader*.²³ För att ytterligare belysa vikten av den sociala hållbarheten kan det vara behjälpligt att använda sig av ett motsatsord. Ett adekvat motsatsord är utanförskap.

I över 30 års tid har nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog forskat kring utanförskapets faktiska kostnader. Förenklat sätt kan deras uträkningar sägas bestå av tre olika utgiftsområden: Produktionsförluster eftersom personens BNP-bidrag uteblir. Kostnader för välfärden i form av exempelvis sjukvård, kriminalitet och psykisk ohälsa. Försörjningskostnader av individen i utanförskap, som ekonomiskt bistånd och sjukskrivning.

Samtliga uträkningar som Nilsson och Wadeskog har gjort ligger i underkant. Dels för trovärdighetens skull, dels för att siffrorna är så pass höga att ingen överdrift är nödvändig.

Lågt räknat kostar varje livslångt utanförskap, alltså inom spannet 20 år till 65 år, mellan 10 och 15 miljoner kronor per person. Ett stort problem är dock att ett utanförskap ofta fördjupas och accelererar då utanförskapet sällan kommer ensamt. Konsekvenser av att leva som marginaliserad i samhället är inte allt för sällan även andra problem som missbruk, kriminalitet, utökat vårdbehov och psykisk ohälsa.

I en podcast publicerad år 2017 intervjuades Ingvar Nilsson om de forskningsresultat som deras forskning resulterat i. Han berättar att han som föredragshållare ofta träffar politiker runt om i Sverige. För att få politikerna att förstå hur lönsamma proaktiva insatser är började Nilsson i stället fråga om de hade någon uppfattning om vad utanförskapet kostar samhället. Ingen av de han mötte kunde svara.

Att reducera ett framtida utanförskap är en av de verkligt stora samhällsutmaningarna moraliskt och mänskligt. Det utgör också en av de verkligt stora ekonomiska utmaningarna för våra välfärdssystem.

Ur: *Sociala investeringar för barn och unga*

Kostnaderna för utanförskapet är ofantliga såväl ekonomiska som mänskliga. Därmed är värdet av att undvika ett utanförskap och dess kostnader enorm.²⁴

När man faktiskt vet vad ett enda utanförskap kostar blir det också tydligt hur oerhört mycket man har att vinna på genom att investera i proaktiva lösningar. Nilssons forskningsresultat har därför blivit tabeller och siffror som konkret förklarar att det enda Sverige har råd med är att på riktigt börja agera proaktivt.²⁵

Vad kostar det om en elev kommer in i arbetslivet 5 år senare än genomsnittet för gymnasiestudenter?

2,3 miljoner kronor

Vad kostar det med en person som är långtidsarbetslös under stora delar av sitt vuxna liv?

10 - 12 miljoner kronor

Vad kostar en gängkriminell som har ett tungt våldskapital under en period på 15 år?

70 - 90 miljoner kronor

Att nyttja kulturens förmåga i arbetet med att öka tilliten och den sociala hållbarheten, och så klart även motverka utanförskapet, har givetvis många fördelar. En handlar om att kulturen och kulturverksamheter har en frivillig och inbjudande karaktär, vilket också är en öppning för de individer som av någon anledning lever med misstro till myndigheter. För till skillnad från de flesta offentliga institutioner är kulturen öppen, tillåtande och kravlös.²⁶

Medborgarundersökningen visar att invånare i Hässleholms kommun har låg tillit till andra människor. Vid påståendet att man *generellt kan lita på människor* höll 46,3 % med. Riksgenomsnittet för samma fråga ligger på 61,2 %. Vad denna brist på tillit beror på i just Hässleholms kommun har säkert flera orsaker, men det som är intressant är att se på vilket sätt som forskningen visar att just kulturen bidrar till en förbättrad tillit.

- ▶ Att ta del av kulturaktiviteter stärker demokratin så väl som individers samhällsengagemang som den sociala sammanhållningen.²⁷
- ▶ Ett levande kulturliv motverkar utanförskap och underlättar för människors sammanhållning.²⁸
- ▶ Kulturen bidrar till att göra offentliga rum trevliga, den skapar gemensamma erfarenheter och uppmuntrar till att människor från olika generationer möts.²⁹

Även när det gäller den sociala hållbarheten och arbetet för att bygga starka och demokratiska samhällen har kulturen stora och evidensbaserade möjligheter att påverka. Det handlar om alltifrån musicerande och dess positiva inverkan på att förbättra den språkliga utvecklingen till hur bildkonst påverkar barn att tänka originellt och ta in en större mängd motivation.

- ▶ Kulturen erbjuder stimulans av grundläggande behov som trygghet, social tillhörighet och det som faktiskt utgör grunden för själva demokratin – nämligen att människor har trygghet till samhället.
- ▶ Kulturen och deltagande i kulturlivet bidrar till förbättrad demokrati, ökad tillit och en större trygghet i samhället i stort så väl som i närområdet.

4.4 Kulturens betydelse för den goda hälsan

De flesta är idag rörande överens om kulturens positiva effekter på vår personliga hälsa, oavsett om vi pratar balett, rockkonsert, bridgeklubben eller någon form av eget skapande. Forskning

världen över pekar bland annat på hur musik är bra vid rehabilitering, hur dans motverkar depressioner och hur deltagande i kulturaktiviteter både förbättrar vår livskvalitet och förlänger livslängden.

- ▶ Den kognitiva förmågan hos äldre som har tagit del av konstaktiviteter förbättras inom till exempel bättre koncentrationsförmåga och lättare tillgång till minnen.³⁰
- ▶ Barn som deltar i kulturella aktiviteter är mer benägna att engagera sig i samhället hamnar i mindre utsträckning i exempelvis kriminalitet och drogberoende.³¹
- ▶ Deltagande i kultur och kulturaktiviteter i olika sammanhang bidrar till välbefinnande och motverkar psykisk ohälsa.³²

Hjärnan är en muskel som blir starkare ju mer den tränas, precis som med alla andra muskler. Ju mer vältränad hjärna, desto bättre hälsa, och kulturella aktiviteter är den viktigaste träningsformen.

Gunnar Bjursell, professor i genetik och biologi

Forskningen visar om och om igen att dagens kultur överskrider de traditionella politiska gränserna. I denna förstudie lyfts en bråkdel av de resultat som många år av nationell och internationell forskning berättar. Ytterst få personer ifrågasätter idag allas rätt till en bra utbildning. Dessutom är det en allmänt accepterad kunskap om hur en utbildad befolkning också är en stor samhällsekonomisk vinst.

David Throsby lyfter även detta perspektiv. Att det finns vissa tjänster som har både privata och offentliga fördelar och som därför bör ha statligt stöd. Utbildning nämns som ett sådant exempel. Fördelen med allas rätt till utbildning är att man som privatperson är bättre utbildad och därmed kan tjäna mer pengar till sig själv och sin familj. Samtidigt så bidrar utbildade människor också mycket mer till samhället genom att kunna läsa och skriva, genom att bidra till BNP och att betala skatt. Alltså är allas rätt till utbildning något som gynnar hela samhället.

Enligt Throsby stämmer samma sak med konst och kultur.

Likaså är allas rätt till utbildning gynnar även kulturen hela samhället, och i sådan utsträckning att det statliga stödet är en självklarhet.

Genom att aktivt delta i kulturen – inte bara läsa utan också skriva, inte bara lyssna utan också spela – utmanar individer sig själva att utvidga sin förmåga att uttrycka sig, att omförhandla sina förväntningar och föreställningar, att omskapa sin sociala identitet.

Ur: Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming

4.5 Kulturens betydelse för samhällsplanering

Även professioner utanför kultur och ekonomi ser just kulturen som en viktig komponent för ett välmående samhälle. Som en del av ett ledande konsultföretag inom samhällsbyggnad har Thomas Kruth fokus på utvecklingsprocesser. Enligt honom är kulturen det som gör oss kreativa och kompetenta, vilket också gör det frustrerande att se hur samhället inte ser den kopplingen utan i stället skär ner på olika kulturverksamheter.³³

Det är här vi tränar vår kreativitet och skapande, något som vi givetvis har nytta av utanför själva kulturutövandet. Ska vi kunna tillgodose de kreativa branschernas kompetensförsörjningsbehov så måste vi, inte bara ge barnen rätt utbildning, utan också stimulera deras kreativitet.

Det som Kruth belyser har en direkt koppling till en metod som kallas *Cultural Planning* som tog form genom den engelske forskaren Colin Mercer. Det finns oerhört mycket av vikt att lyfta kring detta, men här sammanfattas det som är mest väsentligt för själva förstudien. Metoden används över stora delar i världen idag, och några framstående forskare inom området är Franco Bianchini och Lia Ghilardi. Cultural planning handlar kortfattat om samhällsutveckling med kulturella förtecken. Det som gör metoden än mer relevant för just denna förstudie är att det handlar om ett demokratiskt arbete som inkluderar de invånare som berörs. Enligt Boverket handlar metoden också om att stärka kommunens självbild.³⁴

I grunden handlar *Cultural planning* om att kartlägga närområdet, i förstudiens fall skulle det handla om landsbygden i Hässleholms kommun. Det som kartläggs är olika så kallade kulturella resurser som har en hel palett av ingredienser. Det kan handla om olika kreativa näringar men också om allmän kreativitet, traditioner och befolkningens framtidstro. I slutändan handlar processen om att på sikt öka livskvaliteten för både boende, oavsett ålder, och besökare eller kanske nyinflyttade. Det handlar om att utvecklas med både långsiktighet och hållbarhet för att stärka områdets attraktivitet.

Metoden har även konkreta verktyg för att färdigställa själva kartläggningen, samtidigt handlar det inte om en enkel "checka-av-lista" utan kräver både uthållighet och en stark vilja att inkludera de som bor och verkar på aktuell plats. Processen handlar om en 9-stegslista, som vart och ett tar sin viktiga tid.

1. Förberedelse och förankring

En grundläggande del av processen som inkluderar bland annat finansiering och organisering.

2. Insamling av kunskap

Här besvaras exempelvis frågan om vilka faktiska och erkända kulturella resurser som finns i området, men också vilka kulturella resurser som ännu inte är just erkända.

3. Analys

Allt insamlat material går igenom för att få en överblick och för att kunna jämföras med befintliga mål och riktlinjer.

4. Avstämning

Avstämning bör som alltid ske kontinuerligt. Frågor som om informationen har nått samtliga berörda eller om processen bidrar till en ökad medvetenhet är viktiga under avstämningen.

5. Handlingsplan skrivs

Bilden som kartläggningen har resulterat i sammanfattas här. Den kan integreras i en översiktsplan eller i den regionala utvecklingsplanen, men är också viktig som ett eget dokument för en lokal utvecklingsplan för samhälls- och kulturutveckling.

6. Remissrunda

Just denna punkt är inte obligatorisk men om den görs ska den göras aktivt med både möten och diskussioner.

7. Slutarbete och analys

Det är nu som planen presenteras och antas av styrelsen eller fullmäktige.

8. Lansering

Se till att skapa uppmärksamhet kring och inför lanseringen! Arbetet har varit möjligt inte "bara" tack vare avlönade tjänstemän utan framför allt tack vare de berörda som valfritt har engagerat sig i arbetet med handlingsplanen.

9. Genomförande, uppföljning och utvärdering

Dokumentera, inte enbart vid den nionde punkten utan från processens start. Dokumentera med texter och bilder – och utvärdera!

5. Nulägesanalys

Beroende på omfattning och fokusområden kan en nulägesanalys som allra bäst ge en överblick om hur läget är och upplevs här och nu. Men det fina med nulägesanalyser är att de också kan förmedla var det skaver som mest och därmed ge ett hum om vilka insatser som mer direkt ge tydliga riktlinjer inför det fortsatta arbetet.

Väldigt förenklat finns det i grund och botten två sätt att hantera de utmaningar som inte kommer en och en utan tillsammans i en grupp. Det ena alternativet är att först välja den utmaning som skaver minst och därför går relativt smidigt att checka av. En annan möjlighet är att direkt ta tjuren vid hornen och anta den största, tydligaste och kanske mest komplexa utmaningen först. Då blir det lättare att checka av de mindre utmaningarna, men framför allt ett tydligare resultat.

**” Om det droppar vatten i en kran – vad väljer du att göra?
Torka under kranen med en trasa, eller stänga kranen?³⁵**

Utmaningar i Hässleholms kommun är många gånger liknande de utmaningar som andra kommuner och regioner måste hantera. Som tidigare nämnt är tilliten låg i Hässleholms kommun. Siffran för insatser som bidrar till att öka tilliten är omfattande och kanske är det därför just denna utgift bör åtgärdas först?

5.1 Utmaningar på samhällsnivå

Enligt en studie som Linköpings universitet publicerade år 2021 visade att polariseringen i Sverige inte har störst skillnad mellan stad och landsbygd på en generell nivå. Däremot visar studien att skillnaderna i stället finns mellan stad och landsbygd ”i en och samma kommun”. Forskarna vid Centrum för kommunstrategiska studier ville undersöka hur situationen ser ut i Sverige när det gäller denna form av polarisering. Resultatet kom dock att förvåna forskarna.

Storstadsbor är ofta mer nöjda i undersökningar som görs än de som bor i glesbygden. I en intervju med Dagens samhälle säger forskaren Rickard Öhrvall att det område där man kunde ana tecken på polarisering mellan stad och land handlar om förtroendet för politiker. Enligt Öhrvall har förtroendet stigit i storstadskommuner samtidigt som det sjunkit i landsbygdskommuner under de senaste åren.

Studien drar även slutsatsen att invånare som bor utanför centralorten i mindre utsträckning upplever att politiker lyssnar på deras åsikter eller främjar kommunens bästa. Boende på landsbygden upplever även i högre utsträckning att de saknar möjlighet att påverka olika beslut.

Vi hade misstänkt att det fanns ett större missnöje utanför centralorterna, men mönstret var tydligare än vi hade trott.³⁶

Göteborgs universitet har sammanställt statistik kring några av de skillnader som finns mellan stad och landsbygd. Det handlar bland annat om utbildningsnivå, självskattad hälsa och tilliten.³⁷

- ▶ Andelen som har **universitetsutbildning** är mycket högre i storstaden än på landsbygden, men skillnaden har ökat väldigt lite under de drygt senaste trettio åren.
- ▶ Det är flest storstadsbor som ser hur den **egna ekonomin förbättras**, detta med tendenser till ökade skillnader de senaste åren.
- ▶ Den **självuppskattade hälsan** har uppmätts sedan år 2002. I genomsnitt bedömer boende i storstaden sin hälsa som bättre än vad boende på landsbygden gör.
- ▶ Man är dock något mer nöjd med **det liv man lever** på landsbygden, och denna fråga har inte haft någon tendens till förändring mellan 1996 – 2019.
- ▶ Att **lita på människor i allmänhet** är något vanligare bland storstadsbor, samtidigt som tillit till människor i sitt närområde tvärtom är vanligare på landsbygden.

Med tanke på den låga tillitsnivån i Hässleholms kommun kan just brist på tillit klassas som en av de största utmaningarna just här. Det är sannerligen ingen enkel utmaning, dock väldigt viktigt att på olika sätt och framför allt i samverkan våga att justa ta tjuren vid hornen.

I Sverige är bara 4 miljoner helt självförsörjande. Med andra ord står endast fyra av landets tio miljoner invånare för både sin egen och övriga samhällets försörjning.

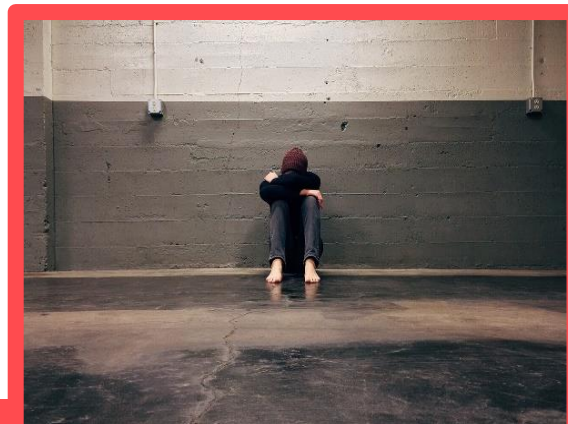
Enligt Svenskt Näringsliv är utanförskapet Sveriges största utmaning.³⁸ Det är inget unikt konstaterande utan återkommer i flertalet olika sammanhang, som till exempel den tidigare nämnda forskning som nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog har arbetat med under flera decennier. De visar sina resultat i tabeller och siffror, men understryker kontinuerligt det mänskliga lidandet som är omöjligt att sätta en kostnad på.

Hos Svenskt Näringsliv finns möjlighet att se graden av självförsörjning i Sverige som helhet och jämfört med en specifik kommun. Det är siffror som togs fram inför valet år 2022, och siffror som säger att över 1,3 miljoner människor inte har möjlighet att försörja sig själva. Utanförskap är givetvis betydligt värre än vad bara siffror och samhällsekonomi kan säga.

För utanförskap drabbar enskilda individer i sådan omfattning att det inte går att förstå förrän man själv och på ett personligt plan verkligen vet vad det handlar om.

Stora kostnader för samhällsekonomin uppstår för varje individ som lever i utanförskap. Att räkna ut exakta siffror och visa i tydliga tabeller är viktigt för att sprida kunskapen om hur samhällsekonomin försvagas av marginaliserade människor. Framför allt när marginaliseringen är utbredd.

Men först och främst kommer den individuella misär som utanförskapet innebär för varje människa som lever i eller har erfarenhet av att leva i utanförskap. Än mer så eftersom ett utanförskap sällan kommer ensamt. I föregående kapitel presenterades den forskning som bland annat national-ekonomen Ingvar Nilsson har genomfört. En annan del av hans forskning handlar just om hur ett utanförskap ganska snabbt innebär ytterligare problematik. Några exempel på det kan vara då långtidsarbetslöshet leder till psykisk ohälsa eller då skol-misslyckande leder till kriminalitet

” För det första har vi ett stort antal människor i utanförskap i samhället. Och utanförskapet är utomordentligt ojämnt fördelat. Detta leder till mänskligt lidande och ohälsa. Dessutom leder det till ineffektiv resursanvändning av våra offentliga resurser. ³⁹

En god och jämlik utbildning är både en mänsklig rättighet och en av de bästa lösningarna för att motverka utanförskapet. I nästa stycke kommer just utbildningen och utbildningsnivån att lyftas utifrån det nuläge som Hässleholms kommun befinner sig i. Men inte heller detta är en utmaning som särskiljer Hässleholms kommun från stora delar av Sverige. Ingvar Nilsson forskning visar nämligen att 13 000 unga individer lämnar Sveriges skolor för ett långvarigt utanförskap. Alltså 13 000 elever per årskull.

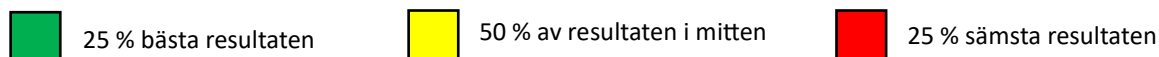
Denna stora andel av så kallade skolmisslyckanden har andra bakgrundsfaktorer, och bakgrundsfaktorer som inte får tillräckligt med stöd under individens uppväxt och tid som ung vuxen. Det kan handla om en dysfunktionell familj, socioekonomisk utsatthet, dyslexi, NPF-diagnoser och sociala svårigheter.

” Det finns ingen riskaktie på börsen som är så lönsam som att satsa på barn och unga

5.2 Medborgarundersökningen år 2022

Den årliga medborgarundersökningen som genomförs av Statistiska Centralbyrån har en del att avslöja genom invånarna i Hässleholms kommun som besvarade undersökningen. Framför allt finns här frågor som är viktiga och relevanta utifrån samhällets utmaningar, men här finns också områden som utmärker Hässleholms kommun. När det gäller jämförelser med rikssnittet och med andra kommuner måste dock understrykas att långt ifrån alla kommuner deltar i undersökningen.

RKA, Rådet för främjande av kommunala analyser, är en ideell förening som bildades i ett samarbete mellan staten och SKR. Uppdraget är att underlätta för verksamheter att följa upp och att analysera. Detta möjliggörs genom tillgänglig statistik i en databas, och där tydliggörs även jämförelser genom tre olika färger:⁴⁰

Den mest aktuella statistiken utgår från år 2022.⁴¹ Inom kategorin *Kommunen som helhet* ställs totalt fyra frågor, och resultaten visar rödmarkering för Hässleholms kommun. Dessa fyra frågor lyfter huruvida kommunen är en bra plats att bo på, om kommunen sköter sina verksamheter bra, om det finns goda möjligheter för invånarnas insyn och inflytande samt om man som invånare kan rekommendera andra att flytta till kommunen.

Nedan presenteras tre betydelsefulla områden när det handlar om en förbättrad social hållbarhet och några av de samhällsutmaningar som Sverige står inför. Procentsatsen visar andelen invånare som håller med om respektive påstående.

- ▶ *Kommunens arbete för att förbättra integration och delaktighet i samhället fungerar bra.* ■ 13,0 %
- ▶ *Bra utbud av ställen för unga att träffas på i kommunen.* ■ 18,7 %
- ▶ *Man kan generellt lita på människor.* ■ 46,3 %

Sammantaget är det en stor välsignelse; i bildlig mening ett guld för ett samhälle, att ha omfattande social tillit i befolkningen

Bo Rothstein, professor i statsvetenskap

5.3 Statistik för Hässleholms kommun

I databasen som RKA tillhandahåller finns även statistik som är relevant att lyfta här, om än med några få exempel. Det saknas inte statistik som är behjälplig när navigering kring framtidens fokusområden ska sammanfattas, men här och nu lyfts den statistik som är relevant för just denna förstudie och i just detta sammanhang.

- ▶ *Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram, hemkommun* ■ 79,7 %
- ▶ *Invånare 16 – 84 år som avstår från att gå ut ensam* ■ 31,0 %
- ▶ *Vuxna biståndsmottagare (18+ år) med långvarigt ekonomiskt bistånd* ■ 1,42 %

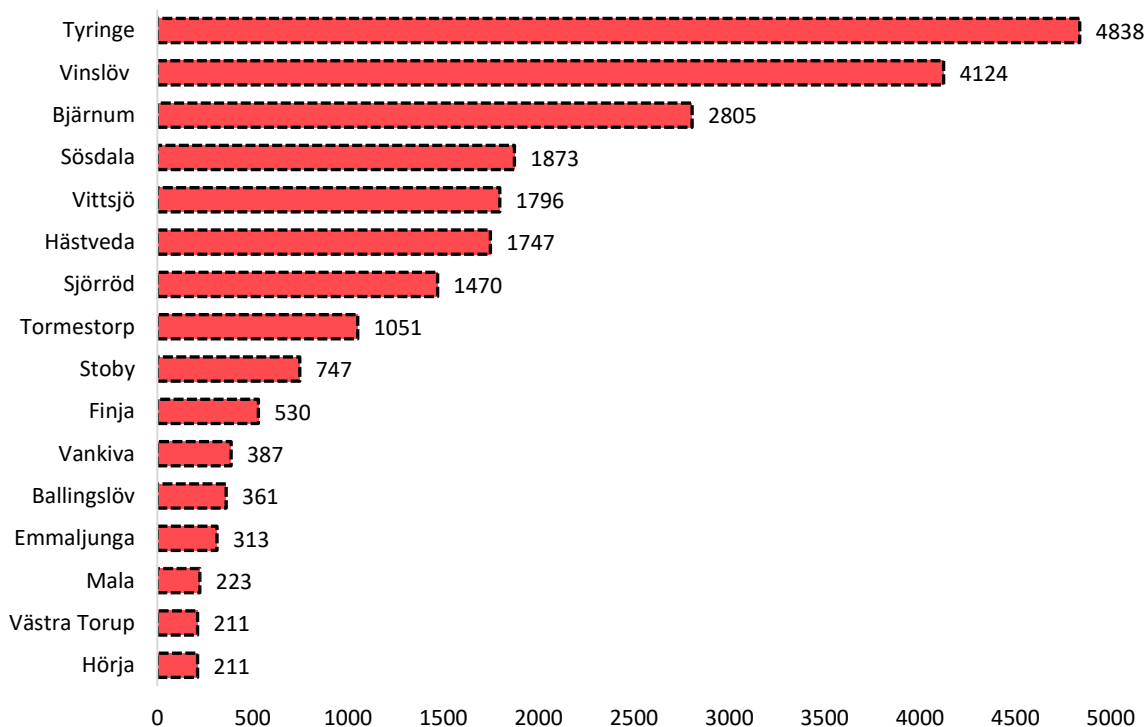

Det handlar om en bråkdel av den statistik som finns och några av de resultat som medborgarundersökningen gav. Ändå har det några viktiga saker att säga om ett nuläge som många i Hässleholms kommun upplever. Av just den anledningen är det betydelsefullt att lyfta. Kultur- och fritidsförvaltningen kan inte på egen hand förändra nuläget, men genom att arbeta utanför de traditionella förvaltningsgrupperna och i stället anta utmaningarna tillsammans kan också betydligt mer åstadkommas.

5.4 Presentation av Hässleholms kommuns småorter

På Hässleholms kommuns hemsida presenteras kommunens stationsorter med några korta meningar. Ballingslöv är en liten och aktiv by, norr om Hässleholm. Hästveda ligger naturskönt i gränslandet mellan Skåne och Småland. I kommunens södra del finns Sösdala som har skogrika trakter med tydliga spår efter forna vulkaner. Vittsjö med sina vackra omgivningar ligger i norr och är som en turist- och rekreationsort. Vinslöv ligger mellan Hässleholm och Kristianstad och har ett myllrande föreningsliv. Och slutligen Tyringe som är omgärdat av härliga backar och känd som både kurort och hockeysamhälle.⁴²

Totalt finns det 17 tätorter i Hässleholms kommun, Den till invånarantalet näst största orten i Hässleholms kommun är Tyringe med sina 4 830 invånare. De två orterna med lägst antal invånare är Hörja och Västra Torup med 211 invånare, där Hörja klassades som tätort så sen som år 2020. Utöver Hässleholm så har ytterligare sju orter som har verksamma tågstationer: Ballingslöv, Bjärnum, Hästveda, Sösdala, Tyringe, Vinslöv och Vittsjö. Övervägande delen av dessa är också de som tillhör de större orterna i kommunen, med undantag för Ballingslöv som har 361 invånare.

Invånare i Hässleholms kommuns tätorter år 2020

Kommunens större orter ska också erbjuda den landsbygd som den omkringliggande landsbygden behöver. Enligt tabellen på föregående sida handlar det om de sex översta orterna; Tyringe, Vinslöv, Bjärnum, Sösdala, Vittsjö och Hästveda.

Filialbibliotek finns i samtliga av dessa orter. I både Sösdala och Hästveda handlar det om bibliotek som är inhysta i grundskolans lokaler. Öppettiderna varierar något, enligt en jämförelse som genomfördes i början av hösten år 2024. Biblioteket i Tyringe har öppet 20 timmar per vecka medan Bjärnum bara har öppet 14 timmar varje vecka. Undantaget är biblioteket i Vinslöv som utöver 17 timmars öppettider per vecka med personal på plats också har något som kallas för "Meröppet". Det innebär att personer med lånekort kan boka en tid då biblioteket är obemannat, vilket också bygger på att besökaren klarar sina ärenden på egen hand. Under våren 2023 invigdes dessa Meröppna-bibliotek även i Sösdala, Bjärnum och Tyringe.

Slutligen är det värt att nämna vad som står i Hässleholms kommuns biblioteksplan för 2023 och 2024. Den lyfter hur personalminskningen de senaste åren har lett till tre negativa följder:

- ▶ En tyngre arbetsbelastning för befintlig personal
- ▶ Minskade öppettider på huvudbiblioteket
- ▶ Ensamarbete på samtliga biblioteksfilialer

5.5 Landsbygdens föreningsliv

Jordbruksverket har använt sin landsbygdsdefinition sedan år 2015. Hässleholms kommun räknas som en tätortsnära landsbygdskommun bland annat eftersom minst 50 % av befolkningen bor i glest befolkade områden.⁴³

”För att stärka kommunens samtliga delar utvecklas landsbygden och byarna parallellt med satsningarna på staden, där orterna och byarna utvecklas på sina egna meriter, sin historia, de lokala höga naturvärdena, den starka vi-känslan, entreprenörsandan och lokala företagsamheten.”⁴⁴

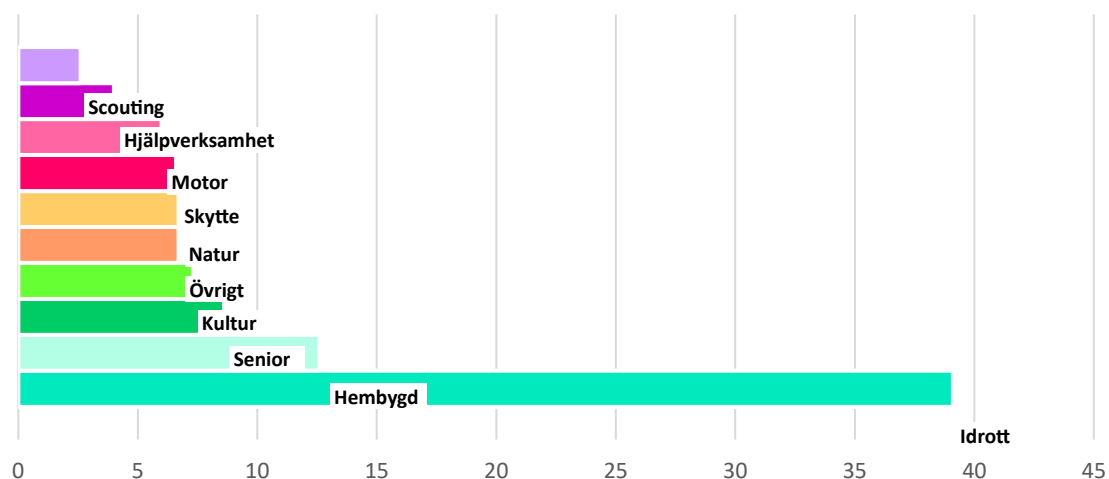
Myndigheten för kulturanalys publicerade år 2019 en studie kring hur framför allt offentligt finansierat kulturutbud såg ut i Sveriges alla kommuner. En av de svårigheter som studien redogör för är hur kultur på landsbygden är att utbudet ofta är samlat i kommunens huvudort och via enskilda aktörer. En annan problematik är sårbarheten eftersom det många gånger är det ideella föreningslivet som utgör grunden för civilsamhällets kulturverksamheter. Detta bygger på ett fortsatt starkt engagemang. Om det försvagas riskerar stora delar av kulturutbudet att försvinna.

För det lokala kulturlivet, och för idén om likvärdiga villkor, är det centralt att det finns tillgång till ett varierat kulturutbud.⁴⁵

I Hässleholms kommuns digitala föreningskatalog samlas en stor del av de föreningar som finns inom kommunen.⁴⁶ För att få en bättre förståelse för hur föreningslivet ser ut utanför Hässleholms

stad har samtliga föreningar som har sin bas i centralorten tagits bort. Då återstår 153 föreningar som har delats in i tio olika kategorier.

Hembygd är ett stort område som *kan* inkludera kultur, på samma sätt som till exempel kategorin seniorer *kan* ha återkommande kulturella inslag. Begränsningen har varit ett medvetet val för att tydliggöra de mest renodlade dragen i föreningen.

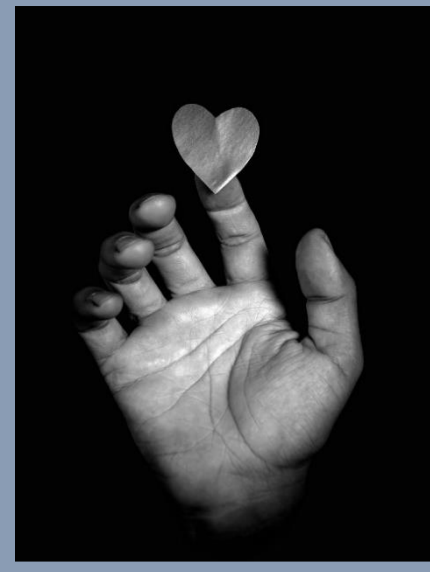

Kulturföreningar utanför Hässleholms stad intar en fjärdeplats. Här ingår föreningar med fokus på till exempel föreläsningar, dans, kulturmiljö och teater. De föreningar som placerats i kategorin "Övrigt" är sådana föreningar som är så pass få att de inte hamnar i en egen kategori. Några exempel är försvarsverksamhet, nykterhetsfrågor och frimärkssamling.

6. Möten med landsbygdens invånare

Att träffa några av de som verkligen berikar vår landsbygd är framför allt så trevligt, men det har också krävt en väldigt tydlig start. För just nu har vi inget att leverera, inte heller någon uttalad budget för det som förstudien faktiskt vill resultera i. Samtidigt är vi så innerligt glada över dessa två möten. Och, en ödmjuk start är bättre än ingen start alls.

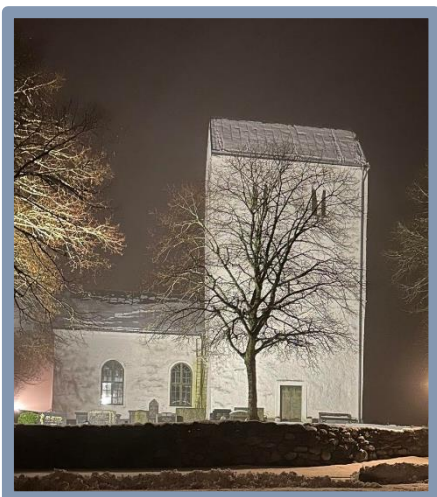

En av målsättningarna med förstudien handlade om att utvidga kontaktnätet. Dels för att lyfta potentiella aktörer, dels för att lyssna på de som av erfarenhet vet vad det innebär att bo och verka i de delar av Hässleholms kommun som utgörs av mindre orter och landsbygden.

Genom möten med några invånare i Farstorp och i Verum kom flera olika insikter, alltså insikter som varken förutsågs eller förväntades då dessa förutsättningslösa möten bokades in.

6.1 Röster från Farstorp

Trots sin lilla storlek och en befolkning på ungefär 750 personer som är spridd Farstorps socken så har denna bygd mycket att erbjuda. Att Hässleholms kommun erbjuder fantastiska omgivningar och landskap med små sjöar, vackra vyer och rogivande skogar är verkligen ingen nyhet. Ändå är det närmast omöjligt att inte tystna och njuta av omgivningarna då bilen kommer närmare och närmare Farstorp. Mitt i Farstorp står kyrkan som har utgjort bygdens mitt sedan slutet av 1100-talet. Det är en vitmålad, vacker kyrka i romansk stil med ett kyrktorn som också påminner om en gammal försvarsborg. Det är vid kyrkan som det inbokade mötet har sin första början. Farstorp ger visserligen ofta minnen om svala sommarkvällar och bad vid någon av sjöarna i närheten, men mötesplatsen denna eftermiddag i november är väldigt kylig. Åtminstone enligt Skånes mått mätt.

Farstorps kyrka

Efter en stund av inledande presentation och beskrivning av utgångspunkter så gör den kalla temperaturen att mötet förflyttas hem till en av de Farstorpsbor som deltar i samtalet. Och i värmen, över nybryggt kaffe och croissanter, fortsätter samtalet.

De som deltar i samtalet känner sitt Farstorp mer än väl, från att ha bott där i många år till att ha bott i bygden under största delen av livet. Det är deras perspektiv, deras kärlek till sin hembygd och deras verklighet som kommer att ta sin rättmätiga plats här. Givetvis är det omöjligt att skapa sig en enhetlig eller fullt korrekt bild av en bygd genom att prata med några

personer under en enda eftermiddag, men intentionen var att mötas och att få ett hum om hur kulturell verksamhet kan generera positiva effekter för de som bor på landsbygden i Hässleholms kommun.

Både skolan och idrottsplatsen är oerhört viktiga och beskrivs som bygdens nav. En förening som framstår som väldigt central när det gäller skolan är *Farstorps föräldraförening*. De har kämpat om och om igen för att få behålla sin skola, eftersom denna lilla landsbygdsskola också beskrivs som en vital del av en lovande framtid för hela bygden.

Efter hand som samtalet fortlöpte var det som en liten ”knäpp på näsan”, något som bara är positivt. Att ha en förutfattad bild av verkligheten och sedan inse att det finns andra perspektiv är både viktigt och förlösande. Det kan upplevas som sorgligt i vissa sammanhang men framför allt imponerande hur man är så van vid att ordna saker själv när man bor på landsbygden. Samtidigt är det en oerhörd styrka. Ett exempel som gavs handlade om kommunens uppbyggnad av bredbandsnät även på landsbygden. Det upplevdes som löften om bredband, sedan framskjutning av arbetet, och när det var aktuellt igen dröjde det inte länge innan det drog ut på tiden igen.

Då gick grannskapet i ett av Farstorps områden samman och bildade en ekonomisk förening. Eftersom medlemmarna i föreningen också var bekanta och grannar till andra i närområdet så litade man fullt ut på den informationen som föreningen förmedlade, över ett samtal i farstun eller en förklaring vid ett spontant möte grannar emellan. Att samarbeta på detta sätt med denna gemenskap och resulterade också i ett väldigt prisvärt bredband.

Farstorps skola har klasser från förskoleklass och upp till årskurs sex med ett totalt elevantal på ungefär 50 elever. På andra sidan vägen ligger ortens idrottsplats och själva idrottshallen flitigt bokad, vilket gör att det dagligen är aktiviteter av olika slag som äger rum där.

Skolan och idrottsplatsen är verkligen Farstorps viktiga pelare.

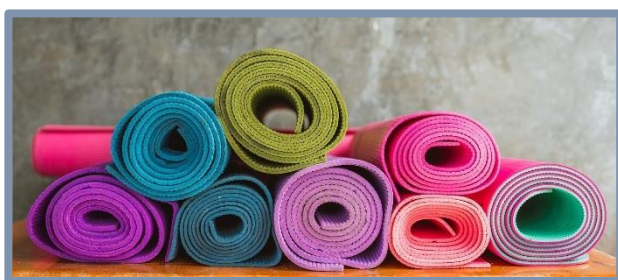
Eftersom Farstorp ligger mitt emellan stationsorterna Bjärnum och Hästveda börjar eleverna högstadiet i någon av de orterna. Skolskjutsen som kommunen tillhandahåller är därför en oerhört viktig service för invånarna. För flera år sedan drog kommunen dock in gymnasieskjutsen, något som blev påtagligt för många av de boende på landsbygden. De geografiskt närmast belägna gymnasieskolorna ligger i Hässleholm och i Osby. För att ta sig dit behövs först en resa till den närmaste stationsorten, vilket handlar om sträckor på cirka 9 kilometer. Det är slingrande landsortsvägar, och kommunen har beslutat att släcka ”all kommunalägd gatubelysning utmed statliga vägar”. Detta har blivit en konsekvens av Tekniska förvaltningens åtgärdsplan som har antagits av Kommunstyrelsen.⁴⁷

Beslutet lyftes under samtalets gång, och först på vägen hem blev det tydligt hur osäkra dessa vägar är då mörkret infunnit sig. En av personerna som deltar i samtalet menar att hon aldrig skulle

våga låta sina barn cykla till närmaste centralort, något som hon långt ifrån var ensam om. Vissa löser transporten till kollektivtrafiken med hjälp av EPA-traktorer, men annars är det föräldrar som skjutsar och hämtar sina tonåringar varje skoldag.

Föreningslivet är väldigt starkt och det är inte ovanligt att engagera sig i både en och flera föreningar. Förutom bygdens föräldraförening lyfts bland annat *Farstorps Föreläsningsförening* och *Trampet*, en gymnastik och motionsförening. Föreläsningsföreningen har snart funnits i 100 år och lockar folk från centralorten till just Farstorp. Några föreläsare som föreningen har bokat in är polisinspektör Ewa-Gun Westford, TV-meteorologen John Pohlman och författaren Ann Jönsson som skrev den uppmärksammade boken "Snapphonor".

Trampet var först en del av en annan viktig förening i Farstorp, nämligen *Farstorp GOIF*. Sedan år 2000 är det dock en egen förening med ungefär 150 medlemmar, vilket sannerligen är imponerande utifrån att Farstorp socken som sagt har ungefär 750 invånare.

Föreningen har sju olika grupper som varje vecka har varsitt pass i idrottshallen vid Farstorps skola. Det är barn grupper från fyra års ålder till seniorgrupper och den nyligen tillagda yogagruppen.

Utifrån en sedan länge inbyggd vana är det till en början lite svårt för personerna som deltar i samtalet att direkt lyfta konkreta önskemål eller tydliga behov:

“**Vi är ju så vana vid att det som vi behöver eller vill ha, det ordnar vi själva.**”

Det är inte på något sagt uttalat på ett vare sig drygt eller nonchalant sätt, utan verkligen i all ödmjukhet och som ett naturligt konstaterande. Att komma in till centralorten gör man gärna, antingen för att besöka biblioteket eller för att gå på en teaterföreställning. Samtidigt är gemenskapen i orten både stor och innerlig, vilket gör att det finns en trygghet i att genomföra och förändra saker tillsammans med varandra. Den andra sidan av myntet handlar om att man är just van vid att reda sig själv, att det innebär större svårigheter att invänta resurser eller lösningar från kommunen och att man därför löser allt det man kan lösa på egen hand.

En bit in i detta möte dyker olika förslag upp. Att rakt upp och ner ge förslag efter förslag, samtidigt som det saknas löften eller medel om vad mötet kan resultera i, är givetvis svårt. Men när tankarna tänks högt kommer flera förslag fram.

I Hässleholms stad har det sedan flera år tillbaka anordnats utomhusbio på Stortorget via centrumorganisationen Hesslecity. Men vem har tänkt på att arrangera utomhusbio en sommarkväll på Farstorps idrottsplats? Det skulle dels locka många människor inte bara från Farstorp utan från de omkringliggande byarna, och det hade dels uppskattats av många invånare utanför centralorten. Det lyfte en positiv tanke kring att inte bara locka människor till centralorten, utan att på riktigt välkomna människor till Farstorp om utomhusbion tog plats där.

En annan tanke som lyfts kommer från erfarenheten då Skapande skola genomförde ett av sina projekt där. Barnen var uppspelta och tyckte det var riktigt roligt att vara med i skapandet. För vissa blev det startskottet för att ägna sig åt kulturaktiviteter även efter Skapande skola. Likaså var vikten av barns läsande av böcker något som blev en engagerad del av samtalet. Att väcka barns läslust beskrevs så fint som en viktig investering för framtiden. Det är tankar som tänks högt och kunskaper som inte spontant kommer med tydliga önskemål, men vid ett första samtal utifrån grundnivåer så är alla tankar och kunskaper viktiga. På så sätt väcks idéer och förslag, vilket också är en väldigt god början inför framtida dialoger.

Möjliga samarbeten tillsammans med Farstorp

Det mest framstående efter mötet med några invånare i Farstorp är både viljan och önskemålen kring att samverka. Samtidigt som bygden på många sätt upplevs som mer vital än själva centralorten så finns det tydliga möjligheter att tillsammans uppdatera utbudet. Och själva nyckelordet är "tillsammans". Offentliga satsningar behövs inte som en räddande insats, för det säkerställer invånarna till stor del på egen hand. Men att komplettera det lokala engagemanget med offentliga resurser, i samförstånd och lyhördhet, kan utöka och förstärka det redan tillgängliga utbudet:

- ▶ Att tillsammans arrangera årliga biovisningar utomhus på idrottsplatsen i Farstorp, något som genererar fler besökare och som gynnar lokalområdet.
- ▶ Att genom liknande initiativ som *Skapande skola* arrangera verksamheter som väcker barnens nyfikenhet och lust att ägna sig åt kulturella aktiviteter.
- ▶ Att tänka fritt och höja ribban för bygdens möjligheter, som till exempel ett uppdaterat skolbibliotek, en årlig marknad eller aktiviteter som uppmuntrar barns läsande.

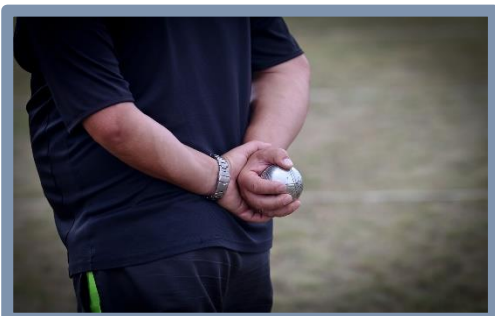
6.2 Röster från Verum

En annan ort som åtminstone har två gemensamma nämnare med Farstorp är Verum; orten ligger norr om Hässleholm och har fantastiska omgivningar. För länge sedan hade den lilla byn bland annat tre lanthandlare, två bensinmackor och en sparbank. Under en kortare period gavs även tidningen "Verums Folkblad" ut. Även denna ort ligger norr om Hässleholms stad, och avståndet mellan Verum och Farstorp är knappt tre mil. Verums invånare bor också i en så kallad gränsbygd, nära till både Osby och Markaryds kommuner. På 1930-talet byggdes Verums bygdegård och det är i denna vackra byggnad som mötet med tre Verumsbor äger rum. Två av dem har bott i trakten mer eller mindre hela sina liv, och den tredje är faktiskt relativt nyinflyttad. Denna kombination av lokalt engagemang som har sin grund i både generationer av erfarenhet och en slags berusande förälskelse i orten var både intressant och kompletterande.

Efter att en stund ha beundrat väggmålningarna av Stig Hörlén som visar delar av verksamheterna i trakten. Över kaffe och hembakade bullar och kakor inleds samtalet med både presentationer och en förklaring om vad förstudien handlar om och varför möten på plats är oerhört viktiga för att få ett hum om och en insikt kring livet i Verum. Byn har flera aktiva föreningar, vilket ger ännu en tydlig bild av hur gemenskapen och den delade känslan för närområdet engagerar dess invånare. Enligt Jordbruksverket det vanligt med ideella föreningar. Andelen medlemmar i en lokal förening är som störst på den glesa landsbygden, men därefter kommer landsbygden.⁴⁸

Den ideella föreningen trivs bättre på landsbygden

Av de föreningar som dyker upp under samtalets gång kan nämnas *Verums GOIF* och *Verums Bygdegårdsförening*. Utöver det är det påtagligt hur privatpersoners initiativ berikar utbudet i trakten. Vad sägs om en butik med hand-färgade sockgarner, *Ave Verum* som erbjuder soppa och umgänge eller musikquiz?

Dessutom arrangeras VM i boule årligen vid byns boulebana, alltså Verums Mästerskap. Boulebanan utgör även en kontinuerlig arena för möten och tävlingar under stora delar av året.

Skolan lades ner för många år sedan, men den gamla skolbyggnaden används för flera olika aktiviteter. Dels används lokalen som förskola, dels som bygdens fritidshem. Lokalen är i behov av en viss uppfräschning, men också av handikappanpassning. Ändå används lokalen för aktiviteter som pingisträning, styrelsemöten och Ave Verums uppskattade soppkvällar.

” Soppkvällarna inspirerade pensionärerna till att nu förlägga sitt kortspel där på onsdagarna framöver.

Under många fredagskvällar anordnar idrottsföreningen *Verums GOIF* något som kallas för *Fredagskul*. Under dessa kvällar inbjuds barnen under 16 år och deras föräldrar till gemenskap, lek och fika. Eventuellt kommer även yogalektioner att hållas i byggnaden med start under hösten 2024.

Även i Verum orsakar den indragna gymnasiebussen problem. Efter pandemin har intresset för att bo på landet eller åtminstone närhet till naturen ökat markant. Som barnfamilj måste en viss grundservice finnas för att vardagspusslet inte ska bli för komplicerat. För att Verum ska kunna vara ett attraktivt behövs även praktiska lösningar i form av kommunal service som gör vardagslivet mer rimligt och hanterbart.

En annan problematik som diskuteras under samtalets gång handlar om de äldres situation. Många av de äldre vill så gärna bo kvar i sin hembygd och i det hus som varit deras bostad under lång tid. När en viss ålder infinner sig är det flera som inte längre vågar bo kvar som ensamboende och med avstånd till grundläggande service som matbutiker och en vårdcentral. Av den anledningen är det många som flyttar till en närbelägen ort som till exempel Vittsjö. Men när en viss ålder infinner sig är det flera som inte vågar bo kvar, ensam och med för stort avstånd för att få hjälp när hälsan behöver det. Därför är det många som flyttar till närmaste ort, som till exempel Vittsjö, av osäkerhet och för att få ett enklare vardagsliv som innebär mer närhet till kollektivtrafik och vårdcentral.

Något som blev en sann inspirationskälla och innerlig glädje var när mötet i Verum kom in på den årliga sommarfesten. Bara genom hur sommarfesten förklarades och genom vilka aktiviteter som hörde till skapade denna sommarfest en mängd härliga och nostalgiska bilder till liv. Föreställ dig en lövad dansbana under kvällssolen en varm augustikväll. Musiken hörs från orkestern, likaså sorlet från omgivningens olika samtal. Runt omkring finns snurrande ål- och varutombulor, snurrande chokladhjul, en skjutbana och så klart - korvförsäljning.

Det är lätt att dra sig till minnes om en äldre svensk film eller kanske sina ena egna upplevelser från ungdomen. Men den första helgen i augusti månad äger just Verums årliga sommarfest rum i anslutning till bygdegården. Det är en tillställning som säkerligen väcker nostalgi kring ett Sverige som många älskar, men som få idag har privilegiet att få uppleva på egen hand.

Möjliga samarbeten tillsammans med Verum

Med spänd förväntan inför mötet i Verum och nyfikenheten som genomsyrade samtalet var det med förnyad energi som bilen styrdes tillbaka mot Hässleholm. Här finns en tydlig inriktning på framtiden, på vad som kan genomföras för att utöka den offentliga servicen och kring vilka nya alternativ till samverkan som kan finnas.

Verum uppfattas både som vital och, lik Farstorp, erfarenhet av att god dräng reder sig själv. Det är imponerande i några stadsbors perspektiv, och sannerligen något att inspireras av framöver. Men vad händer när de offentliga resurserna åtminstone i en något högre grad krokar arm med eldsjälarna i Verum? Det handlar inte om att trampa in på redan existerande område eller att göra om vissa verksamheter utifrån ett ovanifrånperspektiv.

Men intrycket från Verum är tydligt. Vad vi kan de offentliga resurserna bidra med? Hur kan samarbetet se ut? Och i vilken utsträckning kan det lokala engagemanget tillsammans med offentligheten förbättra ortens attraktivitet?

- ▶ *Att med gemensamma krafter säkerställa att den gamla skolbyggnaden också kan uppdateras för att utöka antalet aktiviteter och sammankomster av olika slag.*
- ▶ *Att uppmärksamma kommuninvånare och turister om den årliga sommarfesten och kanske som kommun bidra med en eller ett par olika aktiviteter och satsningar.*
- ▶ *Att anordna återkommande danslektioner på plats i skolbyggnaden, något som under mötet framkom som en av flera olika idéer.*

6.3 Sammanfattning

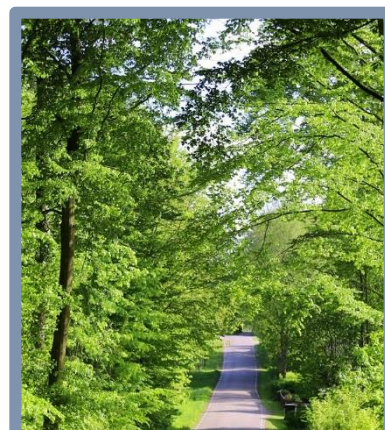
Först och främst väckte samtalen en stor beundran och respekt för hur landsbygdens invånare löser sådant som stadsbor inte ens tänker tanken att lösa på egen hand. Det är som om det sitter i ryggraden, att vill man få något gjort så samlar man sina grannar och föreningsmedlemmar och genomför det som behövs. Antingen via redan existerande föreningar eller som med exemplet om bredbandet genom att bilda en egen ekonomisk förening. Handlingskraften och engagemanget som fortgår år efter år är verkligen imponerande.

Ett annat intryck som blev tydligt var faktiskt den förvåning och glada nyfikenheten över att kommunala tjänstemän tog första initiativet till ett förutsättningslöst möte. Även om det genom hela projektet har varit en grundläggande förutsättning att tydliggöra hur det inte i nuläget går att ge några löften, inte ens om att ordna utomhusbio på Farstorps idrottsplats en sommarkväll eller att ordna med den uppfräschning av Verums gamla skola som behövts under många år. Bemötandet var oerhört positivt, överraskat och engagerat från första början. Trots att ingen kunde lova något eller ens säga att med nästa årsbudget kommer saker att förändras.

Till syvende och sist är intrycket att det inte på något sätt är svårt för många i och runt om småorterna att reda sig själva, men efterhand som samtalen pågick så kom flera nya idéer och förslag fram. Landsbygden reder sig själva i så pass stor utsträckning men när de offentliga verksamheterna samarbetar med det lokala föreningslivet och de lokala behoven så kommer det att resultera i en mer levande landsbygd.

Det som framför allt ger känslan av att landsbygden är bortglömd är när kommunen tar bort det som redan finns på landsbygden. Att släcka all statlig belysning är ett sådant exempel som redan har redogjorts för. Ett annat exempel är förslaget som kom hösten 2023 om att släcka julgransbelysningen i vissa mindre orter. Förslaget som kom från Tekniska nämnden kom upp som en del av dialogen i Verum. Enligt detta tjänstemannaförslag ta bort julgransbelysningen i Verum, Mala, Västra Torup och 13 andra byar. Protesterna blev dock stora att politikerna enhälligt sade "nej till beslutet om nedsläckning".⁴⁹

Landsbygden och de små byarna sköter ofta så mycket på egen hand. Men just när något plötsligt tas bort, framför allt när det gäller något så självklart som en julgransbelysning, så signalerar det på betydligt högre nivåer hur landsbygden och dess kvarvarande kommunala service åsidosätts. Det är sannerligen enkelt att förstå, åtminstone för de två stadsbor som fick vara en del av samtalet i Verum.

På det stora hela är dessa möten med några personer från landsbygden i Hässleholms kommun att det finns en kärlek till en tacksamhet för utbudet som finns i de större orterna, samtidigt som man brinner för just sin landsbygd och sitt närområde att man också värnar om att inte drabbas av olika nedskärningar eller försämrade villkor.

Dessa genuina och öppna möten har sannerligen förmedlat en positiv förväntan inför hur det skulle kunna se ut eller vilka lösningar man skulle kunna hitta om landsbygdens eldsjälars krokar arm med kommunala resurser.

Avslutningsvis är det viktigaste av allt hur just Hässleholms kommun, som offentlig organisation, kan skatta sig lycklig över de kreativa och engagerade människor som år efter år levandegör landsbygden. Helt ärligt är det över lag väldigt svårt för vanliga stadsbor att till fullo förstå och inspireras av det som drivkrafterna på landsbygden berikar hela kommuner med.

Så med andra ord finns det oerhört mycket för staden att lära av landsbygden. Stadsbor kommer att vinna stort av att öppna sina sinnen och lyssna på det som invånare på landsbygden har att säga. Deras vardag, deras inställning och framför allt deras kärlek till just sitt närområde. Det är faktiskt omöjligt att beskriva med ord, och just därför är det med stor tacksamhet som dessa få möten har resulterat i de mest grundläggande och inspirerande delarna av denna förstudie.

7. Användningsområden

Människor deltar i kulturutbudets aktiviteter av många olika skäl. Det finns också olika förutsättningar och intressen som påverkar. För ett jämlikt och med vidgat deltagande behövs också nya verktyg och innovativa metoder.

En förstudie har sina begränsningar. Med god lokalkännedom, fokus, engagemang och framför allt ett tydligt driv framåt har arbetet landat i en första sammanställning. Givetvis har den begränsningar då en förstudie är just en förstudie. Likväl är det en efterlängtd avslutning av arbetet som nu möjliggör en spaning in i framtiden. Siktet är redan inställt. Nu väntar nya steg.

7.1 Möjliga verksamhetsområden

När arbetet med förstudien inleddes bollades det med olika tankar och idéer. Om dessa ska kategoriseras i två grupper så handlade det dels om redan befintliga kulturverksamheter och kulturella områden, dels om relativt nytänkande servicelösningar och olika drömbilder. Efter dialogerna med några av kommunens invånare kom givetvis nya perspektiv och tankar, framför allt en nyfikenhet kring vilka samarbeten som kan uppstå och vidareutvecklas.

Först redogör kapitlet för en kortare sammanfattning över redan befintliga verksamheter och möjliga aktiviteter som kan genomföras för att förbättra tillgängligheten i småorterna och på landsbygden. Därefter lyfts aktiviteter som har bollats fram och som har blivit ytterligare alternativ under arbetets gång.

Bibliotek

Bibliotekens närvaro i kransorterna redogjordes för på sidan 29. Där lyftes även problematiken med ensamarbete på filialbiblioteken och att ensamarbete har blivit verklighet där på grund av förminskad budget. Men vad kan hända om en ambulering kultur- och fritidsverksamhet krok ar med filialbibliotekens verksamheter? Vilka behov finns i Bjärnum av en sådan verksamhet och skulle det kunna ordnas tillsammans med ortens invånare?

Olika förslag som har kommit fram är ett alternativ till den bokbuss som drogs in för några år sedan. Alternativen kring förslaget handlar dels om att givetvis utökar det interkommunala samarbetet, dels alternativ som växlar upp samarbete mellan kommunen och de verksamheter som redan existerar utanför centralorten.

En ambulerande biblioteksverksamhet kan i en betydligt mer prisvärd modell leverera ut förbeställda böcker för hämtning vid utvalda platser utvalda orter som saknar filialbibliotek.

- ▶ *En ambulerande biblioteksverksamhet kan i en betydligt mer prisvärd modell leverera ut förbeställda böcker för hämtning vid utvalda platser och orter som saknar filialbibliotek.*
- ▶ *Med återlämningsstationer på till exempel Farstorps skola, Sparbanken i Röke och Verums bygdegård går återlämningen smidigare och blir dessutom mer miljövänlig.*

Kulturskolan

I centrala Hässleholm ligger kommunens kulturskola placerad i en del av Hässleholms tekniska skola, en av kommunens gymnasieskolor. Här erbjuds utöver undervisning i många instrument även serieteckning, barn- och familjekörer samt en Kulturcrew – en möjlighet att lära sig om vad som händer bakom scenen och hur konserter förbereds.

Det finns både flera olika möjligheter och alternativ kring att även låta småorterna och dess befolkning ta en aktiv del i kulturella aktiviteter.

Landsbygden har flera olika, engagerade föreningar som skulle kunna vara en eller flera samarbetspartners. Det finns även alternativ kring att hålla vissa aktiviteter tillsammans med eller i filialbibliotekens lokaler. Till viss del sker detta redan. Aktuellt i Tyringe är en bildkurs och nämns bildkursen som på onsdagar äger rum i Tyringe samt orkestern som över i Röke. Men mycket mer kan göras för att bidra till en mer levande landsbygd.

- ▶ *I Farstorp finns, som tidigare nämnt, föreningen Trampet som enligt sin hemsida har ungefär 150 medlemmar. Kanske en komplettering av utbudet med danslektioner?*
- ▶ *En sommaraktivitet i Verum kanske kan vara akvarellvåning och på liknande sätt som förslaget om Snickerboa kan verken säljas eller lottas ut under sommarfestivalen?*

Allmän kulturverksamhet

Med den bredd som kulturen alltid bär med sig blir förslagen och möjligheten mer eller mindre oändliga. Dessutom går just kultur och fritid ofta hand i hand, med några exempel som matlagning, drejning och vandringsevenemang. Alltså finns både ett högt tak och handlingsutrymme utifrån det som är önskvärt och det som har ett värde för bygden.

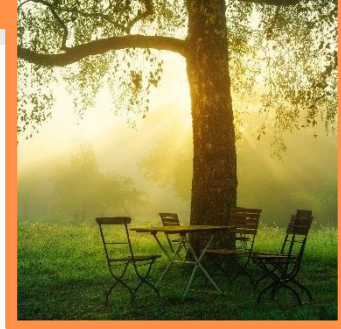

- ▶ *Genom en guidad svampplockning i Verum kan flera fina resultat uppnås via en guidning, som förnyade kunskaper, gemenskap och utomhusvistelser.*

- ▶ *Farstorp lyfte hur EPA-traktorer är ett alternativ för att ta sig till närmaste kollektivtrafik. Kanske en återkommande kurs som lär ut mekanik för att uppdatera sitt fordon?*
- ▶ *Det finns en mängd av olika evenemang, allt utifrån vilka behov och önskemål som finns. För att nämna några: Filmvisning i Farstorp? Konstutställning i Verum? Temaveckor som till exempel Italiens vecka i Hästveda?*

Mötesplatser

En levande landsbygd handlar om flera olika förutsättningar och en av dessa handlar om tillgång till olika former av mötesplatser. Det socialt hållbara samhället är beroende av mötesplatser där människor kan samspråka, umgås och knyta nya kontakter. Dessutom är mötesplatser viktiga för att gynna en god och jämlik hälsa, och därför menar Folkhälsomyndigheten att även mötesplatser ska ingå i de olika områden som på något sätt påverkar hälsan.⁵⁰

Enligt Medborgarundersökningen år 2022 kan just mötesplatser för unga vara ett mer eller mindre brådskande område. 18,7 % håller med om påståendet att det finns ett bra utbud av ställen för unga att träffas på i kommunen, medan nästan hälften av svaren håller med om att utbudet för ställen där äldre kan träffas är bra.

- ▶ *Ung Fritid i Hässleholms kommun har en buss som mobil fritidsgård. Den har besökt stationsorterna, men vilka behov har till exempel Farstorp, Ballingslöv och Mala?*
- ▶ *Studiecirklar av olika slag förenar människor utifrån specifika intressen, oavsett bakgrund eller social umgängeskrets. Ett alternativ är därför just studiecirklar utifrån traktens behov.*

7.2 Vägarna fram

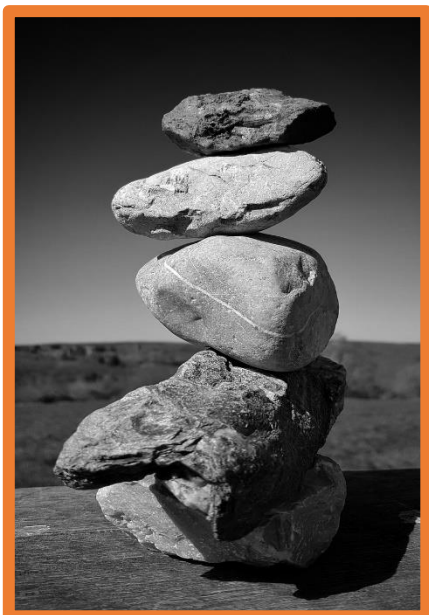
Att uteslutande använda sig av ett ovanifrånperspektiv, alltså att utifrån förvaltningsposition avgöra vad som är bäst och mest betydelsefullt för invånarna, har aldrig varit en del av förstudiens intention. Tvärtom! Oavsett om det handlar om att förbättra äldrevården eller att kanske kunna erbjuda ett helt nytt kulturutbud på landsbygden så vänder man sig till brukarna. I ovan exempel, antingen de som bor på äldreboenden eller de som bor på landsbygden. Genom att aktivt lyssna och dessutom luta sig mot relevant och evidensbaserad forskning säkerställs mer relevanta lösningar.

Utifrån boendeperspektiv, kontakter, inputs och brainstorming finns några potentiella vägar att gå efter avslutad förstudie. Märk väl tonvikten på just potentiella vägar. Inga intentioner har egentligen med tjänstemannaförslag, tvärt om är det mest centrala att utgå från underifrånperspektivet. Med detta sagt presenteras dessa potentiella vägar som frågor snarare än självklarheter, därefter tankar utifrån kunskapsresurser.

Genom befintliga verksamheter och resurseffektiva lokaler?

Kultur- och fritidsförvaltningen har sedan tidigare verksamheter runt om i kommunen. Det handlar exempelvis om filialbiblioteken, simhallarna, badplatserna och bygdegårdarna. En omsorgsfull genomlysning av redan existerande lokaler och aktiva verksamheter är ett viktigt uppdrag. Med stor sannolikhet kommer det i sin tur kunna möjliggöra effektiviseringar och en ett mer jämlikt utbud inom kommunen som helhet. En effektivare användning av förvaltningens resurser är en viktig del, men framför allt handlar det om en mer omfattande och relevant service av kulturavdelningens verksamheter.

Att samverka med det lokala serviceutbudet är en annan möjlig väg för att underlätta både tillgängligheten och kulturutbudet utanför själva centralorten. Några av småorterna har en lokal bank. Andra samhällen har serviceplatser i form av matbutiker, bensinmackar, pizzerior, förskolor och caféer. Dessutom har förstudien redogjort en del av det lokala föreningslivet, och de i sig utgör en viktig resurs. Som förvaltning finns det mycket att upptäcka genom att inleda samverkan med föreningarna, att se vad man tillsammans kan genomföra utifrån att både föreningarna och förvaltningen gynnas av detta samarbete.

Från affärer till föreningar, från arbetsplatser till samlingslokaler –varför uppfinna hjulet på nytt då man tillsammans har större möjligheter att växla upp och skapa förändring?

En möjlig väg handlar till exempel om kompetensutveckling som gynnar dels den enskilde individen, dels bidrar till lösningar som underlättar i vardagslivet. En framtida verklighet kanske handlar om att både kunna beställa och returnera biblioteksböcker genom byns mataffär, eller att upprätta så kallade InfoPoints där pizzerians personal lyfter turismen och de mer närliggande besöksmålen.

Genom ambulerande verksamhet?

När tanken för flera år sedan dök upp om att starta upp en ambulerande kulturverksamhet i kommunen rullade fortfarande Bokbussen. Redan från början var tanken att skapa möjligheter för att göra den dåvarande Kulturförvaltningens verksamhet mer mobil, effektiv och flexibel. Men framför allt handlade det om att komma närmare alla de invånare som bor utanför centralorten.

Arbetstiteln var länge "Kulturbussen", för genom den skulle verksamheten kunna leverera mycket mer än böcker, som till exempel musikarrangemang, filmvisningar och olika former av kursverksamheter. Den tanken finns kvar och samtalen med allmänheten, politiken och tjänstepersoner har stärkt bilden av att det kan vara ett mycket bra komplement till de fasta verksamheterna och arenorna som finns i dagsläget. Inte minst har samtalen och besöken i Farstorp och Verum.

Visionen och drömläget är att låta Kulturhuset verksamheter expandera och inkludera hela kommunen. Genom en sådan expansion kan man skapa just de grundläggande förutsättningar som kulturen också ska ha, nämligen att vara tillgänglig för alla medborgare. Den ska vara angelägen och nyfiken, aktuell och lyhörd. Förstudien har fokuserat på situationen i just Hässleholms kommun, men detta kan också vara en lösning på problem för välfärdsservice som finns i liknande kommuner. Situationen är likartad i stora delar av norra Skåne, och än mer i resten av Sverige.

Under projektets gång har tankarna fått utvecklats vidare, både av nya insikter men framför allt genom de samtal som har ägt rum. Förstudien har genomgående haft ett högt tak och en genuin vilja att se bortanför de ramar som ibland begränsar kreativiteten och i stället begränsar möjligheterna. Därför har behovet av att bredda lösningarna för denna mobila lösning blivit alltmer tydligt – kanske är just denna diversifiering rent av är nödvändig av effektivitets- och kostnadsskäl men än mer för att ge medborgarna mer av tillgänglig service. Även om man bor utanför centralorten.

Givetvis är samverkan inom hela vår förvaltning självklar, alltså att oavsett om man är en del av kultursidan eller fritidssidan så arbetar vi tillsammans för att nå bättre resultat. Men det är också av stor vikt att se över den samverkan som kan ske inom kommunen och mellan kommunens andra förvaltningar. För att inte tala om samverkan med myndigheter och organisationer, näringsliv och andra kommuner, föreningsliv och enskilda personer.

Att fråga om konst är viktigt, är som att fråga om hjärtat är viktigt för levande varelser

Marianne Lindberg de Geer

Genom en uppdaterad och deltagarfokuserad kulturskola?

En breddad kulturskola har tidigare lyfts i detta kapitel, eftersom verksamheten skulle kunna vidgas både geografiskt och åldergruppsmässigt. Dans för seniorer i Sösdala, teaterlektioner i Hästveda och akvarellmålning för nybörjare i Verum? Detta kan vara ett alternativ för att säkerställa allas kulturella välfärd oavsett var man bor eller vilka möjligheter man har att ta sig till de aktiviteter som finns i centralorten.

Unga som upplever att de har lagom mycket fritid har lägre risk att visa symptom på psykisk ohälsa.⁵¹

7.3 Nästa steg

Möjligheterna för utvecklingen av landsbygdskommuner är både stora och variationsrika. Många gånger är det tack vare de som bor på landsbygden och deras engagemang för sin egen lilla plats på jorden. Som förstudien har påvisat finns det mycket att vinna av offentlighetens satsningar på ett rikt och levande kulturutbud.

Det finns två vägar fram som förhoppningsvis tar vid där förstudien slutar, alternativt två vägar som fortlöper parallellt och drar nytta av varandra. Det handlar om ett fördjupat arbete med fas två där själva förstudien utgör fas ett. I en andra fas breddas framför allt dialogen och samverkan. Dialogen mellan olika förvaltningar samt med näringsliv och föreningsliv, men också med stort fokus på målgruppen. Att mer djupdykande och långvariga samtal äger rum med de invånare som bor och verkar i småorterna och på landsbygden är både den mest smidiga och mest effektiva vägen fram. Den andra vägen kommer underlätta och förbättra inte bara för arbetet med ett stärkt kulturutbud på landsbygden, utan sannerligen även för hela förvaltningen.

Det är i Hässleholms stad, i småorterna eller på landsbygden som kommunens invånare tar del av och möter det offentliga kulturutbudet. För att upprätthålla en god nivå och samtidigt hushålla med kommunala resurser är ett lokalt förankrat styrmedel närmast en nödvändighet.

 Styrmedel definieras som ledningens viktigaste instrument för att utöva påverkan i en organisation ⁵²

Genom en aktuell Kultur- och fritidsplan är det lättare att peka på riktning vid olika vägval, att prioritera rätt insatser och besvara frågor som hur och var. Det ger en gemensam och grundläggande syn inför hur det framtida arbetet ska bedrivas samtidigt som de övergripande målsättningarna också ger ett handlingsutrymme. Styrmedlet skapar dessutom tydliga utgångspunkter som möjliggör ett kontinuerligt uppföljningsarbete.

8. Avslutning

Ibland är den största utmaningen att sammanställa en lärorik resa genom en förkortad sammanfattning. När det gäller förstudien är det delvis en väldigt korrekt beskrivning, men inte i sin helhet. Den fina orsaken till det är hur just denna sammanfattning inte känns som ett avslut. I stället känns det som om startskottet har hörts, men definitivt inte slutspurten.

8.1 Sammanfattande slutsats

Många barn har blåst på de maskrosor som visnat för att se dess frön spridas dit andetag och blåsten sprider dem. Om man dessutom lyckas blåsa av samtliga frön genom en enda puff så sägs det att man får göra sig en egen önskan. Maskrosen kan beskrivas som både praktisk och organiserad – och som en av de *viktigaste vilda växterna i en överlevnadssituation*.⁵³

Att inleda detta avslutande kapitel med just en sådan maskros som många barn älskat att blåsa på är definitivt ingen slump. Även om det för de flesta mest är ett kärt barndomsminne och kanske något man i sin tur lär vidare till sina barn så innebär varje blåsande andetag på en vissnad maskros att dess frön sprids. Ingen vet exakt var de landar eller hur många nya maskrosor som kommer att genereras tack vare att någon blåste på maskrosen.

På många sätt och utifrån flera olika perspektiv kan förstudien i dess slutfas jämföras med maskrosen. Likt maskrosen har förstudien många frön att sprida för vinden, varav flera ännu inte ens har ett eget namn eller ett tydligt fokus. Vi vet att det finns möjligheter till framtida växtplatser, men ingen kan här och nu definiera närmare än så. Utan att vare sig kunna förutspå eller faktiskt vilja begränsa sig till de alternativ som framstår som relevanta just nu så finns fem olika områden som också framstår som direktkvalificerade frön.

8.2 Fem avslutande områden

Förstudiens intentioner har aldrig varit att leverera färdiga lösningar eller att fastslå i vilken riktning som kommande fokus och tyngdpunkter ska ligga. Anledningen till det är framför allt tvåfaldig. Först och främst handlar det om vikten att arbeta med ett underifrånperspektiv, alltså tillsammans med de som bor och verkar på landsbygden runt om i kommunen. Men det handlar också om att inte begränsa arbetet genom att redan nu fastslå riktlinjer, för vilka guldgruvor har ännu inte upptäckts och vilka servicelösningar kan presentera sig framöver?

Oavsett det så framstår här och nu fem olika områden som också framstår som direktkvalificerade och vitala frökapslar.

TA HELHETSPERSPEKTIVET PÅ ALLVAR

Nationalekonomen Ingvar Nilsson visar hur offentliga stuprör också leder till ineffektiva system eftersom få lyckas implementera helhetsperspektivet i det faktiska arbetet. Rektorn har inte råd med en till elevassistent även om skriande behov finns, få då brister hens budget. Att det sedan blir mycket mer kostsamt när barnet som vuxen har behov av hjälp från socialtjänsten är inget som påverkar skolans budget. Genom att inte ”bara prata om” helhetsperspektivet utan ta det på allvar när de offentliga resurserna fördelas kommer såväl mänskliga vinster som stora samhällsekonomiska vinster att uppnås. Då måste även kulturen tas på allvar, i alla dess former.

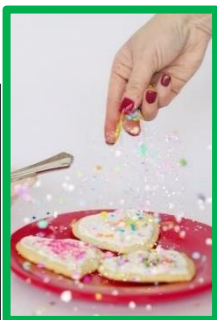
DIALOG – FRÅN GREKISKANS GENOM SAMTAL

Genom faktiska möten på plats kan framtiden börja ta sin form. Att vara i gemensamma rum och tänka högt tillsammans ökar inte bara viljan att lyssna utan också möjligheten att hitta de bästa möjliga vägarna fram. Att föra dialog med medborgare har sin akilleshäla, men bara om den inte är tydlig från början om vilka resultat den kan ge. Samtidigt är det omöjligt och framför allt orimligt att ta nästa steg utan att involvera de som faktiskt förgyller landsbygden i kommunen. I nuläget drömmar vi om nästa fas i visionen *Kultur på landet*, och den innebär tveklöst möten på plats där bredare dialoger och fler deltagare är det tydliga önskemålet.

STRATEGISK PLAN FÖR EFFEKTIV RESURSANVÄNDNING

En strategi som enbart berör men som samtidigt kopplar samman andra strategiområden är säkerställer ett offentligt arbete där resurserna används effektivt och ger befolkningen mest valuta för sina skattemedel. I ekonomiskt svåra tider är det lättare att skära ner på offentlig kultur än till exempel elev-assistenterna. Samtidigt visar forskning över hela världen hur samhällen och regioner blir starkt lidande om kulturen ses som en bisyssla, något de som vill kan ägna sig åt. Det finns en stor okunskap kring kulturens breda betydelse. En grundförutsättning inom förvaltningen är att alla medarbetare har en gemensam agenda – då behövs en strategi.

EN MOBIL ”EXTRA-ALLT”-LÖSNING PÅ LANDET?

Denna förstudie är långt ifrån ensam om att lyfta hur kulturen ger fina ringar på vattnet, oavsett vilket område det handlar om. Med *extra allt* finns en mängd andra möjligheter just som mobil verksamhet. Visst, att leverera och hämta upp lånade biblioteksböcker är en viktig funktion som försvann då bokbussen stängdes ner. Men en ambulerande verksamhet kan också ha ett bredare område för att säkerställa god service på landsbygden. Vi tänker högt för det är gratis, och kanske finns det behov av en ambulerande vaccinationsbuss som säkerställer influensavaccin eller TBE-vaccin till de som bor utanför kommunens stationsorter?

PLANERA TILLSAMMANS MED KULTUREN

Varför intar inte kultur en grundläggande och självklar del av att bygga hållbara, attraktiva samhällen och regioner? Det räcker med att läsa lite om just *Cultural planning* så tydliggörs hur kulturen är en underbar byggsten när det gäller både levande och stolta samhällen. Dessutom bygger metoden på ett lokalt engagemang, vilket är något som lyfts flera gånger i förstudien. Lokalt engagemang kan lätt kopplas till underifrånperspektiv, för det handlar om att tillsammans skapa både nya samarbeten och att tillsammans lyfta det som är platsens själ. Det handlar också om den vitala styrkan att minska avståndet mellan kultur och allmän samhällsplanering.

8.3 Avslutande ord

Förstudien har sannerligen varit en underbar resa, från starten då Region Skåne beviljade oss stödet till att se det resultat vi nu har landat i. Visserligen är det ett tillfälligt resultat, helt enkelt eftersom vi verkligen vill att just förstudien ska få vara och sannerligen bli startskottet för ett så mycket större arbete. Nämligen att dels äntligen utarbeta Hässleholms kommuns egen Kultur- och fritidsplan, dels att säkerställa att landsbygden hålls levande inte enbart på grund av de eldsjälur vi vet finns utan också tack vare kommunala satsningar.

Av personlig erfarenhet, både som uppvuxen inom kommunen och som återinflyttad efter flera år i en av Sveriges största städer, så saknas generellt en stolthet över kommunen. Sedan många år tillbaka pratar man om *Hässlehåla*, och även om det öknamnet "bara" berör staden Hässleholm så säger det också något om kommunen som helhet. En annan erfarenhet är att bara en person under ett nu 45-årigt liv har uttryckt stolthet över att ha fötts, vuxit upp och stannat kvar i kommunen. Jo, det är min nu 73-åringa mamma.

En annan sak som kopplas samman med denna erfarenhet är ett band som utgick från kommunen och som hade sin storhetstid just här. Bandet hade namnet "Looserville", och det

Just att känna stolthet över och därmed identifiera sig själv med området man bor och lever i utgör en grundsten för att investera i, förmedla och rekommendera sin plats på jorden som en stor fördel. Inte bara för de som redan bor på platsen utan för så många fler! Människor som kanske vill bo mer lantligt men behöver vissa grundläggande funktioner för att möjliggöra drömmen. Människor som plötsligt blir nyfikna på vad som finns att upptäcka och åtnjuta just här eller de som framför allt redan bor och verkar i kommunen som kan känna en stolthet över att just Hässleholms kommun och dess landsbygd är vår plats på jorden!

Därför är forskningen som bedrivits, nationellt och internationellt, under årtionden så viktig att lyfta. Därför är studier som visar hur kulturen påverkar allt från minskad kriminalitet till förbättrad hälsa så viktig. Därför är *Cultural planning* så viktig eftersom de vinster som kommer utifrån att upptäcka och lyfta platsens själ har stort potential för att lyfta, förstärka, utveckla och marknadsföra just sin plats på jorden.

Avslutningsvis en fråga att bära med sig och förhoppningsvis vidareutveckla.

Utan stolthet för vår plats på jorden - kan någon förvänta sig att det starka engagemang som finns idag ska vara fortsatt starkt för kommande generationer?

Utan stolthet för vår plats på jorden - kan någon förvänta sig att människor väljer att flytta sin familj eller sitt företag till samma plats?

Och utan stolthet för vår plats på jorden - kan någon förvänta sig att medborgarna i framtiden kommer att engagera sig och brinna för denna gemensamma plats just vi har att förvalta?

8.4 Referenslista

- ¹ Sveriges Radio, *Forskaren: Därför ska du bo på landsbygden*, 2024-01-25
- ² SCB.se, *Befolkningsstatistik/Folkmängd i landskapen den 31 december 2021*. Se även bilaga.
- ³ www.hassleholm.se (*Bygga, bo och miljö* → *Stadsutveckling, översiktsplan och detaljplaner* → *Översiktsplan och detaljplaner* → *Översiktsplan*)
- ⁴ www.hassleholm.se (*Uppleva och göra* → *Kultur, besöksmål och nöjen* → *Bibliotek*)
- ⁵ www.hassleholm.se (*Kommun och politik* → *Så styrs Hässleholms kommun* → *Regler och sytrande dokument* → *Vision // Värdegrund*)
- ⁶ www.hassleholm.se (*Kommun och politik* → *Kommunens ekonomi och budget*)
- ⁷ <https://www.skane.se/regional-utveckling/regional-utvecklingsstrategi--det-oppna-skane-2030/>
- ⁸ <https://utveckling.skane.se/publikationer/kulturutveckling/regional-kulturplan-for-skane-2021-2024/>
- ⁹ <https://lagen.nu/begrepp/Grundlag>
- ¹⁰ <https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/kulturpolitiska-mal/>
- ¹¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kommunallag-2017725_sfs-2017-725/
- ¹² <https://kulturanalys.se/publikation/kulturens-geografi/>
- ¹³ www.hassleholm.se (*Kommun och politik* → *Så styrs Hässleholms kommun* → *Regler och styrande dokument*)
- ¹⁴ Julian Steward, 1955. *Theory of Culture Change: The methodology of multilineal evolution*, Urbana: University of Illinois Press och Gregory Bateson, 1972. *Steps to an ecology of mind*, Chicago: Chicago University Press
- ¹⁵ https://goteborg.se/wps/wcm/connect/93580f63-f918-4514-8f0c-e84d6ff3cf83/Kulturens+va%CC%88rde+och+sociala+effekter_Klas+Grinell.pdf?MOD=AJPERES
- ¹⁶ <https://www.kro.se/nyheter/citat-om-konst-och-kultur/>
- ¹⁷ Myndigheten för kulturanalys, *Kulturanalys (2012)*, s. 28, 29.
- ¹⁸ Pier Luigi Sacco, *Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming* (EENC Papers. 11)
- ¹⁹ <https://newsroom.notified.com/lulea-business/posts/pressreleases/vad-betyder-stora-evenemang-for-lulea>
- ²⁰ <https://www.mynewsdesk.com/se/malmo/pressreleases/vaelbesoekt-malmoefestival-drar-in-285-kronor-till-staden-i-turistekonomi-3203081>
- ²¹ "Besöksnäringens betydelse för Gotland", s. 29. Sammanställd av WSP Advisory, på uppdrag av Region Gotland.
- ²² Trädgårdh, Lars; Wallman Lundåsen, Susanne; Wollobæk, Dag; Svedberg, Lars (2013). "Den svala svenska tilliten". SNS Förlag.
- ²³ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/>
- ²⁴ Nilsson, Ingvar, *Sociala investeringar kring barn och unga*. 2012.
- ²⁵ Magelungens podcast, *Dela känslan*. Publicerad 11 april 2017. Länk: <https://delakanslan.com/2017/04/11/avsnitt-15-vad-kostar-utanforskapet-med-ingvar-nilsson/>
- ²⁶ SOU 2012:65, Arts council England. 2014, *The Value of arts and culture to people and society: an evidence review*, Department for education, UK, 2012. *Barriers and facilitators to pro-social behavior among young people: a review of existing evidence*
- ²⁷ European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Hammonds, W., *Culture and democracy, the evidence – How citizens' participation in cultural activities enhances civic engagement, democracy and social cohesion – Lessons from international research*, Publications Office of the European Union, 2023.
- ²⁸ *Compendium of Research Papers: The International Forum on the Creative Economy (2008)*, utgiven av The Conference Board of Canada, s. 6
- ²⁹ Garth Taylor, D. (2008), "Magnetizing Neighborhoods through Amateur Arts Performance", Urban Institute, Metro Chicago Information Center
- ³⁰ Camic, P.M, Tischler, V, m.fl. *Viewing and making art together: a multi-session art-gallery-based intervention for people with dementia and their carers*. 2014, s. 161 – 168.
- ³¹ SOU 2012:65, Arts council England. 2014, *The Value of arts and culture to people and society: an evidence review*, Department for education, UK, 2012. *Barriers and facilitators to pro-social behavior among young people: a review of existing evidence*
- ³² *Creative health: The Arts for health and wellbeing*, UK AllParty parliamentary group on arts, health and wellbeing, Inquiry Report, 2017
- ³³ Blogg, tyrens.se/stadsutveckling. *Kulturen som drivbank för samhällsutveckling*.
- ³⁴ <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/medborgardialog/metoder/konst/>
- ³⁵ Rapport nr 6, kommissionen för jämlik hälsa
- ³⁶ *Polarisering starkare inom kommuner än mellan dem - Dagens Samhälle* (dagenssamhalle.se)
- ³⁷ 2020 5 Larsson, Hedberg & Holmberg - *Ökad polarisering mellan landsbygd och storstad?*.pdf (gu.se)
- ³⁸ *Utanförskapet är Sveriges största utmaning* (svensktnaringsliv.se)
- ³⁹ *Underlagsrapport nr 6 till Kommissionen för jämlik hälsa*, S 2015:02. Nilsson, Ingvar.
- ⁴⁰ www.kolada.se

-
- ⁴¹ <https://www.kolada.se/verktyg/jamforaren/>
- ⁴² <https://www.hassleholm.se/bygga-bo-och-miljo/hitta-bostad-och-tomter/flytta-hit/tatorter-i-hassleholm>
- ⁴³ <https://jordbruksverket.se/stod/eus-politik-for-jordbruk-och-fiske/var-definition-av-landsbygd>
- ⁴⁴ Översiktsplan för Hässleholms kommun 2022 – 2040, s. 67
- ⁴⁵ *Kulturens geografi*, Myndigheten för kulturanalys (Göteborg, 2019).
- ⁴⁶ <https://fri.hassleholm.se/forening/#Kommunensforeningsregister>
- ⁴⁷ <https://sverigesradio.se/artikel/morka-ekonomiska-tider-gatulampor-slacks-i-hassleholm>
- ⁴⁸ <https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/aol16.html> *Allt om föreningsliv och kultur på landsbygden*
- ⁴⁹ <https://www.frilagt.se/2023/10/03/julgranar-kan-slackas-efter-gatlyktorna/>
- ⁵⁰ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/>
- ⁵¹ Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågor, *Ungas rätt till en meningsfull fritid*. 2020, s. 70.
- ⁵² Alvesson & Svenningsson, *Organisation, ledning och processer*. Studentlitteratur, Lund, 2007.
- ⁵³ www.linneuppsala.se/maskrosen